

ZVONA DELORITE

Glasilo župe Uznesenja Marijina – Kuna

Godina XXII. – Broj 64. – Delorita 2018.

ZVONA DELORITE

Delorita 2018. ~ God. XXII. ~ Broj 64.

Naša Gospa Delorita

Štovani čitatelji, dragi župljani!

U rukama imate posebni broj našega lista *Zvona Delorite* s temom našeg blagdana koji slavimo svake godine 10. svibnja. To je nama župljanima i cijelom Pelješcu vrlo dragi blagdan. Svetište gospe Delorite u Kuni duhovno je središte naše Nebeske Majke, Gospe od Milosti za južnu Hrvatsku, kao što je Trsat za sjevernu.

Po nalogu Pape 1681. godine počela je gradnja male crkve. Vapaj puka za dolaskom franjevaca kao čuvara svetišta Gospe Delorite, uslišao je biskupski ordinarijat u Stonu 1705. godne o čemu govori bula (isprava) ondašnjeg stonskog biskupa Lupis Vukića. Dolaskom franjevaca iz Dubrovnika u malo svetište Gospe Delorite, počela je izgradnja velebne trobrodne lađe, a mala crkva ostala je kao prostor svetišta (prostor gdje se danas nalazi oltar). Već 14. lipnja 1714. godine na poziv kunovskoga gvardijana fra Augustina Orhanovića, još do kraja nedovršenu crkvu, posvetio je stonski biskup Franjo Volanti.

Tijekom puna tri stoljeća vjerni pelješki puk, sve do naših dana utječe se svojoj Nebeskoj Majci, moleći je za duhovno i tjelesno ozdravljenje, o čemu nam svjedoče brojne sačuvane srebrenе pločice. Kad u Kuni slavimo Deloritu, Nazaretsku kućicu koju andeli najprije donesoše u Hrvatsku na Trsat, zatim u Loreto u Italiju, sjećamo se Utjelovljenja i Navještenja Blažene

Djevice Marije. Na to nas podsjećaju i zvona koja zvone tri puta na dan: „Andeo Gospodnji”, andeoski pozdrav Mariji.

Zdravo Marijo! Neka i nas danas Gospa Delorita, Gospa od Milosti vodi svome Sinu, našem Učitelju i Spasitelju da bismo duhovno obogaćeni Marijinim zagовором i miloшću Krista rasli u vjeri u hodu prema našem vječnom odredištu.

Duhovno ugodan blagdan Gospe Delorite žele vam vaši fratri i padre.

fra Petar Perković i fra Josip Vidas

Pismo urednice

Draga braćo i drage sestre, poštovani čitatelji!

Ovaj broj posvećujemo velikom blagdanu naše Župe i danu naše Općine - Gospici Deloriti.

Ove smo godine uspjeli saznati za brojne svećenike koji su živjeli i radili u Deloriti, ali i za one koji tu nisu živjeli, ali su je ipak nosili u srcu, posvetili joj pjesme i pisali o njoj. Sam pogled na zavjetne pločice u vitrinama i mramorne ploče na podu crkve ispisane imenima obitelji, govore nam mnogo: da je to zavjetna crkva, da se tu plakalo, molilo i klečalo, ali se i pjevalo, slavilo i zahvaljivalo Crnoj Madoni na dobrima kojima nas je obasuo dragi Bog.

Listajući stare kronike, čitamo kako su mladići prije odlaska u borbu prolazeći pored Delorite svraćali i ostavljali milodare da se sretno vrate kući, kako su žene na golim koljenima dolazile od vrata crkve do oltara ili kružile na koljenima oko kipa Gospe postavljenog po sredini crkve, kako su studenți i đaci prije odlaska „na škole ili u bijeli svijet” obično to činili poslije svete mise u Deloriti, da bi zadnje što bi im ostalo u sjećanju bila ona - Delorita! I mornari su ploveći na dalekim morima zazivali Deloritu da ih spasi i vrati u rodni kraj. Žene bi se zavjetovale, davale ono malo zlata što su imale (rećine, prstenje i kolajne), upućivale molitve dragoj Majci da se udaju, da im

ozdravi djecu, spasi muževe, podari zdravlje, unese mir i ljubav u obitelj i u brak. Delorita je puna uzdaha i molbi.

I nije Delorita samo Župska; ona je zaštitnica čitavoga Pelješca, odnosno Stonskog Rata, kako se nekada ovaj kraj nazivao. I gotovo nema čovjeka u široj okolici koji nije čuo za Deloritu. Dapače, stari će vam ljudi od Stona i Primorja znati kazati kako su dolazili u Deloritu na misu i to i onda kad se na noge išlo.

Fratri i Delorita čine neraskidivu vezu. Godine 1705. Delorita je predana i tada je postala posjed dubrovačke Provincije sv. Franje Asiškog. Već 313 godina fratri dubrovačke Male braće neprekidno (izuzev nekoliko godina) vrše ovdje službu Božju i imaju pravo na svetište. Fratri i narod postali su neraskidiva cjelina koja će, nadamo se svim srcem, takvom i ostati. Bila bi šteta i veliki gubitak da nešto što je od starine tako lijepo i dobro bilo, mi novi naraštaji uništimo!

Vremena su druga. Mi nismo kao naši stari koji su mogli kilometrima pješačiti da dođu do Delorite, mole i vape u svojim potrebama.

Ali priznajmo, draga braćo i drage sestre da su nam potrebe ostale iste: i dalje grcamo u problemima, nemirima i strahovima. I dalje imamo potrebu da se dragoj Majci bacimo na koljena, da molimo i vapimo za njezin zagovor, da pomogne našim dragima što plove morima, da pomogne našoj djeci u bolestima, da moli za nemire u obiteljima, za starost i mladost, za stanje i imanje, za posao, za drage i bliske osobe i na kraju za sebe same. Stoga nije dovoljno samo doći u crkvu na Deloritu, već je potrebno iz dana u dan, svjedočiti Deloritu, iz nedjelje u nedjelju živjeti Deloritu!

SRETAN VAM DAN DELORITE!

Iz života crkve...

15. travnja 2018. godine

Sakrament svete potvrde u crkvi Gospe Delorite u Kuni

Dubrovačko-neretvanski biskup monsignor Mate Uzinić podijelio je sakrament svete potvrde u crkvi Gospe Delorite u Kuni. Tom se prigodom po Svetom pismu osvrnuo na svete Rane Isusove. Podsjetio je mlade na važnost sakramenta svete potvrde, potaknuo ih da budu Isusove noge i ruke svojim bližnjima, priateljima i svima onima s kojima dođu u kontakt ne osuđujući nikoga zbog njegove pripadnosti. Također je naglasio da ostanu u Njegovoj prisutnosti; nije dovoljno samo poznavati Isusa, potrebno ga je slijediti i svjedočiti ga.

Krizmanici

Isus se najbolje upoznaje u crkvi, na svetoj misi. Rekao im je da bi bilo lijepo da nastave dolaziti u crkvu. Zahvalio je roditeljima, kumovima i prijateljima što su potaknuli svoju djecu, uputili ih i potrudili se da dobiju sakrament svete potvrde. Napomenuo je da je Isus uskrsnuo i da ga takvog trebamo svjedočiti.

Također je naglasio da o nama vjernicima ovisi što i kako će biti s našom župom. Hoće li se u našoj župi zadržati fratri ili će se na neki drugi način riješiti naš vjerski život? Sve to isključivo ovisi o nama samima, koliko i kako se sami zauzmemos za svoju župu.

Divno je danas bilo u našoj crkvi. Duh Sveti okupio je toliki broj ljudi; svi smo kao jedno gledali pred oltarom najljepši cvijet naše župe – naše mlađe! Divnu mladost! Njih dvanaest stajalo je sa svojim kumovima.

Sakrament svete potvrde primili su:

- **Ivo Andrićević** – Potomje
- **Antonija Bogoević** – Prizdrina
- **Marin Grljušić** – Potomje
- **Karla Lukač** – Kuna
- **Jelena Medović** – Kuna
- **Sonja Medović** – Kuna
- **Toni Meštrović** – Kuna
- **Ivona Peruša** – Potomje
- **Kristina Prnić** – Potomje
- **Milo Orhanović** – Oskorušno
- **Vlatko Poljanić** – Potomje
- **Luka Violić** – Kuna

Konzervatorsko-restauratorski radovi na slici „Isus na križu” iz crkve Svetе Katarine u Oskorušnom

Studentica sam završne godine diplomskog studija restauracije i konzervacije pri Odjelu za umjetnost i restauraciju Sveučilišta u Dubrovniku. Na prvoj godini diplomskog studija jedan od mojih zadataka bio je odabir artefakta kojem je potreban zahtjevni konzervatorsko-restauratorski tretman. Točnije, oštećenja su trebala predstavljati profesionalni izazov čija bi obnova i očuvanje bili tema mog diplomskog rada te ujedno i kruna dosadašnjeg akademskog obrazovanja.

Kao svake godine, na Badnjak 2016. išla sam sa svojom obitelji na poноćku u crkvu Svetе Kate kako je od milja zovemo mi u Oskorušnom. Lijevo od oltara stajala je poprilično oštećena i izbljedjela slika Isusa Krista. Još od djetinjstva poznavala sam sve njene obrise, no te svečane tihe noći prvi put sam je zamislila u drugačijem svjetlu i shvatila da sam pronašla predmet koji želim restaurirati i čiji će povratak u izvorno stanje biti središnjim dijelom mog rada.

Nakon odobrenja fra Josipa Vidasa, slika je pažljivo umotana te odnesena u prostorije Odjela za umjetnost i restauraciju Sveučilišta u Dubrovniku.

Po mišljenju dr. sc. Sanje Žaje Vrbice, slika je izrađena tehnikom oleografije¹; datira iz druge polovice 19. ili s početka 20. stoljeća. Nije pronađen pisani podatak koji bi uputio na ime autora i godinu tiskanja. Osim umjetničke vrijednosti, uz nju se veže i zanimljiva priča. Prema usmenoj predaji starijih žena iz sela, sliku su spašavali mještani u Drugom svjetskom ratu, a kao podsjetnik na to u donjem lijevom kutu ostala je rupa navodno nastala od metka.

Oleografija je zaprimljena u lošem općem stanju. Mikroklimatski uvjeti u kojima se nalazila bili su nezadovoljavajući. Izravna dnevna svjetlost te česte i dugoročne oscilacije relativne vlage zraka i temperature rezultirale su kemijskim, biološkim i fizičkim oštećenjima. Papirni je nositelj potamnio, naborao se i odvojio od platna na koje je bio zalijepljen, a pH vrijednost 5 značila je da je kiseo. Rubovi oleografije bili su iskrzani, nastale

¹ Kromatolitografska tehnika kojom se otiskivanjem masnih boja na platno ili papir dobivaju otisci slični uljenim slikama.

Slika prije i poslije restauracije

su diskoloracije na mjestima gdje se nalazio ukrasni okvir, završni lak je fotoooksidirao i postao krt; uočljiva su bila površinska oštećenja za koja se pretpostavlja da su nastala djelovanjem insekata, nekoliko poderotina te nakupine prašine.

Oleografiju je bilo potrebno odvojiti od platna najmanje invazivnom metodom. Nakon izrade grafičkog prikaza oštećenja i onečišćenja, izvedeno je mjerjenje debljine oleografije s platnom i bez njega, na neoštećenim te istanjenim dijelovima. Metodom suhog čišćenja uklonjene su površinske nečistoće, a posebnim gelom ljepilo s naličja slike. Lak je uklonjen s cijele površine lica predmeta laganim kružnim pokretima da se ne bi oštetile boje ispod površine. Oleografija je potom podvrgnuta indirektnom procesu ovlaživanja, a zatim je slijedilo mokro uklanjanje nečistoća. Po završetku sušenja, izmjerena je neutralna pH vrijednost 7. Podlepljivanjem je ojačan papirni nositelj. Nakon procesa integracije, retuširanja i nanošenja slojeva laka, okvir i prikaz uspješno su spojeni u radionici za okvire. Stavljen je i antirefleksno staklo koje odbija sunčevu svjetlost te se na taj način sprečava daljnja degradacija prikaza. Valja napomenuti da je i okvir bio poprilično oštećen. Zahvaljujući odličnoj suradnji s kolegom Josipom Ivankovićem specijaliziranim za restauraciju predmeta od drva, napravljen je izvrstan posao te je okvir vraćen u prvobitno stanje.

Nakon obavljanja svih potrebnih restauratorsko-konzervatorskih zahvata uz komentorstvo dipl. konzervatorice-restauratorice Sanje Serhatlić, poboljšana je kvaliteta papirnog nositelja i slici je vraćen početni sjaj. Zadovoljna obavljenim poslom, sliku sam spakirala u specijalnu kutiju i vratila na njeno staro mjesto pokraj oltara.

Valentina Roso

Sveti Franjo među nama...

Molitva za tjelesno ozdravljenje

Gospodine Isuse

Vjerujem da si živ i da si uskrsnuo.

*Vjerujem da si stvarno nazočan u presvetom Oltarskom Sakramantu
i u svakom od nas koji u Te vjerujemo.*

Hvalim Te i klanjam Ti se.

*Zahvaljujem Ti Gospodine, što si došao k meni
kao živi kruh koji je s neba sišao.*

Ti si punina života,

Ti si Gospodine zdravlje bolesnih.

*Danas Ti želim prikazati sve svoje nevolje, jer Ti si isti onaj jučer,
danasa i navijeke. Ti mi sam prilaziš gdje god se zatekao.*

Ti si vječno prisutan i poznaješ me.

Sad Te molim Gospodine da mi se smiluješ.

*Dođi k meni po Evandjelu svome, da bi svi spoznali,
da si živ u crkvi svojoj danas, da se obnovi vjera moja i pouzdanje u Tebe.*

*Ponizno Te molim Isuse smiluj se patnjama mojega tijela, srca i duše!
Smiluj mi se Gospodine, blagoslovi me i učini da zadobijem ozdravljenje!*

*Da poraste moja vjera i da se otvorim čudesnoj jubavi Tvojoj,
da postanem čak svjedokom Tvoje snage i milosrđa.*

*To Te molim Isuse, snagom Tvojih svetih rana,
po svetom križu i predragojenenoj krvi Tvojoj.*

Ozdravi me Gospodine,

Ozdravi me u tijelu,

Ozdravi me u srcu,

Ozdravi me u duši.

Daj mi život, život u obilju!

To Te molim po zagovoru svete Marije, Tvoje Majke,

Djevice žalosti koja je uz Tvoj križ stajala,

i prva je bila koja je promatrala svete rane Tvoje i koju si nam za Majku dao.

Ti si nam objavio da si na se preuzeo boli naše

i po Tvojim svetim ranama da smo izlječeni.

*Danas Ti Gospodine s vjerom prikazujem sve jade svoje i molim Te, da po
slavi Nebeskog Oca, ozdraviš također bolesne u mojoj obitelji i moje prijate-
lje! Da porastu u vjeri, nadi i da zadobiju zdravlje po slavi Imena Tvoga!
Da bi se kraljevstvo Tvoje sve više širilo u srcima, po znakovima i čudesnim
djelima ljubavi Tvoje.*

Sve Te ovo molim Isuse jer si Isus.

Ti si dobar pastir, a mi svi smo ovce Tvoga stada.

*Toliko sam uvjeren u Tvoju ljubav da prije nego li saznam za plodove molitve
Tvoje, pun vjere Ti velim:*

Hvala ti Isuse, na svemu što ćeš učiniti za mene i za bilo koga od njih!

Hvala ti za bolesnike koje sada ozdravljaš!

Hvala ti za one koje upravo pohodiš svojim milosrđem!

otac Emilijano Tardif

Emil Bobanović Čolić

Iz starine – po priopovidanju starih judi

Pop je držo Župu i svete mise u Matici, on je vodio sprovode i dilio svete sakramente. Redovina je hodila njemu za uzdržavanje, a to je bilo 33 litre vina. Su tin su unaprid bile plaćene sve usluge koje je pop činijo narodu. jedino su se svete mise koje su judi naručivali plaćale. Drugo ništa.

Deloritu su držali fratri koji su bili siromaški red. Fratrima se nije davala redovina. Oni su u jemativi hodili po baštini i kupili grožđe koliko bi im ko hotio dat. Oni nikada ne bi pitali, samo su hodili i nosili sobom košić. O temu je pučki pjesnik Antun Trobok iz Potomja spivo pismicu:

*Evo fratra priko poja,
Peču koša sobon nosi,
Od velikog našeg truda,
Hoće i on da isprosi!*

Judi koji su u poju trgali, bi ih zvali i napunili im košić. Kako ne bi mogli sve odnit, prostrli bi ništo po klehu, niki lincun, tendu ili tako ništo, tu bi isuli grožđe koje su skupili. Poviše tega bi napravili križ. To im ne bi niko krećo! Kad bi našli ko će in to odagna, odnili bi i od tega sami činili vino!

Kašnje, kad je pop pošo čak, fratri su priuzeli župu. Njima se nastavilo dava 33 litre vina, ko prije popu. Posli tega se davanje redovine u vinu zaminilo s davanjen grožđa. To je lako hodilo dok su kurile vinarije. Odma bi se na otkupu ordenjalo koliko ide za fratre. Bilo je to poprilici oko pese kila grožđa. Tada su fratri sami činili vino.

Kad su propale vinarije, ovi običaj davanja crkvi se izgubijo. U međuvremenu je i crkva uvela svoje tarife za usluge koje čini. Narod se često još drži po onu staru, kad je redovina iznosili 33 litre vina, a usluge crkve bile mukte. Razglaba se u oči blagoslova kuća hoće li se i koliko da za redovinu. I triba li dava redovinu crkvi? Sv. Pismo kaže:

„Od vremena svojih otaca odstupate od mojih uredaba i ne čuvate ih. Vratite se meni i ja će se vratiti vama - govori Jahve nad Vojskama. Pitate:“Kako da se vratimo?“Smije li čovjek prikracivati Boga?“A vi

Plodovi rada

mene prikraćujete. I pitate: „U čemu te prikratismo?“ U desetini i u prinosu.“ (Malahija 3,7-9)

„Davaj mu i prvine od svog žita, od svog vina i prvine od vune svojih ovaca, jer je njega odabrao Jahve, Bog tvoj, od svih tvojih plemena: njega i njegove sinove, da zauvijek stoje pred Jahvom, Bogom tvojim, te da obavljaju službu i blagoslivljuju u ime Jahve.“ (Pn.zak.18,4-5)

Fratri su oduvijek bili rado viđeni i rado primani u naše domove. Njihova srca i vrata uvijek su bila otvorena i na usluzi puku. Puk je cijenio njihovu dobrotu, zajedno s njima dijelio je dobro i зло - život onakav kakav jest. U narodu se ustalio uzvik *padre, naš padre!*

Rina Tomelić

Sveti Franjo među nama

Tužila se svećeniku jedna žena kako više u opće ne ide na svetu misu, kako su svećenici takvi i takvi, te počela nabrojati ono najgore po čemu ih se često optužuje. Kad je nabrojila što sve ne valja i navela sve svoje razloge ne odlaska u crkvu, upitala je svećenika što on misli o tome. Svećenik se malo počeškao po glavi:

„Kad su ovo što si ti mene sada pitala, u 13 soljeću pitali sv. Franju, on je kleknuo pred svećenika i rekao: Ja ne znam kakav si ti čovjek, ali iz poštovanja prema ovome što radiš i iz poštovanja prema Onome tko ti je dao da to radiš, poljubio mu ruke!“

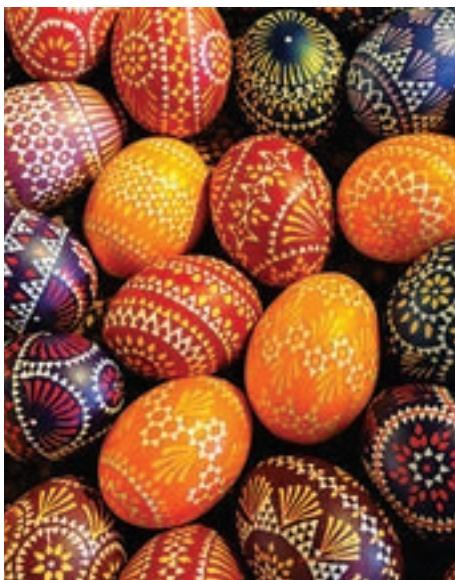
Iz emisije Hrvatskog Katoličkog radia

Kronike...

Uskrs

01. travnja – Uskrs. Večernja sveta misa. Crkva je bila dobro popunjena. Miris sirnica, šarenih jaja, grančica masline i bijelih golubica koje rade vrijedne ruke naših mještana, ispunjavali su cijeli prostor. „Pun oltar djece“ koja su ministrirala davao je poseban ugođaj ovom blagdanu. Narod je zajedno sa zborom pjevao: „Isus uskrsnu! Aleluja!“ Padala je kiša pa, nažalost, nije bilo prilike da se po starinskom običaju ispred crkve zapali svijeća. To je učinjeno na samom ulazu u crkvu.

Po danu je također kišilo pa na žalost djeca nisu također po starinskom običaju „gađala jaja“.

Uskršnja jaja

Snijeg

25. ožujka 2018. pao je veliki debeli snijeg. Bio je to šesti put da je snijeg pada ove godine. Tri su se zadržala, a ovaj poslijednji bio je najveći. Trajao je dva dana.

Veliki snijeg

Gustrina

Godine 1908. izgrađena je u Kuni na Kućjemu *gustrina* (blizu okuke na putu od Pjace put Crkvica). Prislonjena je uz pole tako da su joj dvije strane u polama, a druge su dvije u kamenu. Unutrašnjost joj je od krvavca, svod je bačvasti. I dan-danas u *gustrini* ima vode. Na mjestima se urušila. U polama iznad gustrine uklesana je godina 1908. koja se vidi nakon kiše.

170 godina od rođenja Antuna Matkovića

Antun Matković rođen je 23. veljače 1848. godine u Potomju. Bio je pomorac pa je na brodu video kako se vodi brodski dnevnik. Vjerojatno ga je to potaknulo da i sam počne voditi svoj dnevnik. Pisanje dnevnika bila je rijetkost u njegovo doba. Počeo je s podacima o svojoj navigaciji, zatim s raznim bilješkama o Potomju i Župi, kao i s podacima o rođenim i umrlim. *Dnevnik* je pisan od 1889. do 1921. godine. U njemu se nalaze podaci o jednom vremenu u kojem se prvi put pojavljuju i pošta i telefon, špaher, bicikl; grade se ceste, potiče pošumljavanje brda, osnivaju se čitaonice, prvi studenti završavaju fakultete, naručuju se portreti kod slikara Celestina Medovića.

Dnevnik se sastoji od nekoliko rukom ispisanih bilježnica. Donosi se nekoliko zanimljivosti iz *Dnevnika*:

Doznajem da sam rodjen u sretni dan četvrtak 23. 2. 1848.

13. 04. 1898. otukla krupa Podbarje, Smiju Goricu, Potočine, Spilice do Vaja.

26. 04. 1898. u noći na 27. 04. nepoznati lopovi pokušali otvorit dućan braće Šimunković.

04. 07. 1898. Baldo Piskulić s Kune i Ivan Kristićević počeli mirit i dilit Sućurac i Zelenicu.

16. 07. na dan Gospe od Karmena slidijo je svečani otvor pijavske čitaonice (zvane Pijavski sokol).

01. 08. 1898. prvih danah kolovoza prinosili su se iz Crkvica i namišćali novi orgulji u Gospe od Loreta.

21. 08. 1898. slidila svečanos i sviranje prvi put novog orgulja.

21. 08. 1898. večer bila je u čitaonici pristava Saćurica i šumbarica.

Lita 1898. Ivo Pavlina i P. Bašić izdubli i zgradili gustrinu u Potočinama na kraju.

11. 09. 1898. brzovatno doje glas da je carica Jelisava ubijena u Ženevi, Švicarskoj.

17. 09. 1898. istoj na Kunoj učinili (nerazumno napisano).

21. 11. 1898. osvanula prva prikala ove zime, a mrkentom bilo je soli, uzrok je lipa vrimena, a u poju palitaka.

17. 12. 1898. doje (cjenim) brzovatno da je dotorom Vlaho Poljanić.

31. 12. 1898. Potomjani koji nisu upisani u čitaonicu i nekoji koji su upisani u čita., prirediše večeru dr. Vlahu Poljaniću.

1918. godina Europom bijesni rat. Antun Matković brižno bilježi kad koji od naših ljudi odlazi na ratište i kad se vraća kući.

24. 01. 1918. Pero Bašić, Miho Vuković, Ivo Pinjac, Ivo Joza Poljanić, Ivo Romazin, Niko Peruša, Anto Radović Sulica otišao.

28. 09. 1918. Pero Žitković, Pavo Radović, N. Obradović, Stipo Peruša, Ivo Radović, P. Radović... došli doma na dopust ili urlap.

03. 11. 1918. u Potomju galama proti onih koji su javjali oružnicima one koji su još u Potomju, a svršio im je urlap i drugo, ma nisu nikoga zvali po imenu. Ovih dana naši vojnici koji ribaju u Trpnju, ka- koji izgonu svoju robu iz Trpnja osobito tko je imo stramac ili slamicu bd (bilo drugo), a Stipo Mošun, Vlaho Mošun, A. Jurica među to dohodu doma.

Antun Matković umro je 1925. godine u Potomju.

Poljoprivredna zadruga Kuna (1898. – 2018.)

19. ožujka 2018. godine Poljoprivredna zadruga Kuna proslavila je 120 godina od svog osnutka. Slavlje je počelo polaganjem vijenca na groblju Svetog Spasa i odavanjem počasti umrlim zadrugarima. Potom je slijedilo zajedničko druženje članova zadruge s predstavnicima općina i prijateljima. Slavlje se nastavilo uz „puni stol”. U popodnevnim satima održana je sveta misa za sve umrle zadrugare.

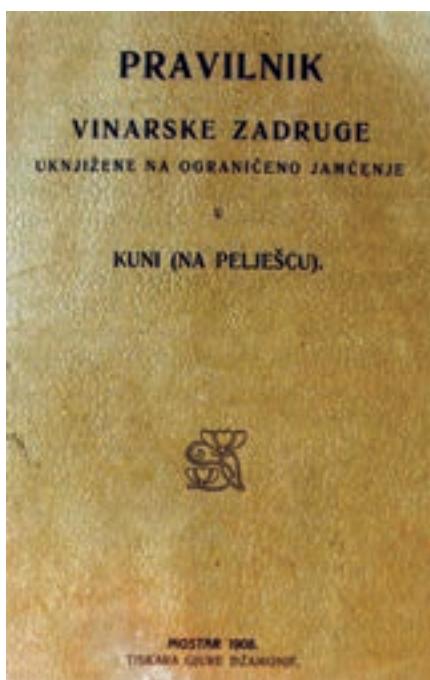
**RĆANSKA ZAJMOVNA BLAGAJNICA U KUNI
registrirana zadruga na neograničeno jamstvo
osnovana 19. ožujka 1898. godine**

Uzgoj vinove loze i proizvodnja vina na poluotoku Pelješcu poznato je od davnina, čak i prije 1333. godine kada je poluotok ušao u sastav Dubrovačke Republike. Posebno je na području Kune bila poznata proizvodnja i trgovina vina. No, vinogradarstvo je i vinarstvo u Dalmaciji, pa tako i na Pelješcu, stalno bilo podložno pojedinim krizama.

Nakon osnutka Rćanske zajmovne blagajnice u Kuni dolazi do pojave filoksere koja je uništila brojne vinograde. Vinogradari su se našli u teškoj situaciji. Nisu imali dovoljno novca kojim su trebali platiti porez, kupiti hranu, lijekove, oruđe za rad i sredstva za zaštitu vinograda.

Jedini izlaz iz takvog stanja bio je u osnivanju kreditnih

Pravilnik Vinarske Zadruge

zadruga, takozvanih seoskih blagajni. Posebno su svećenici podržavali ideju o zadrugarstvu. Zato nije neobično što je don Vice Medini, župnik iz Kune, predsjedavao Osnivačkoj skupštini i postao njezin prvi predsjednik. I don Celestin Mato Medović bio je jedan od njegovih osnivača.

U vrijeme osnutka Rćanske zajmovne blagajnice u Kuni, Kuna je bila sjedište općine s 538 žitelja, osnovnom školom, čitaonicom i župnim uredom. Predstavljala je kulturno i gospodarsko središte toga dijela poluotoka Pelješca.

Rćanska zajmovna blagajnica u Kuni osnovana je 19. ožujka 1989. godine. Na sjednici je izabrano sljedeće upraviteljstvo:

- don Vice Medini, župnik iz Kune, predsjednik
- Niko Poljanić Tutić, posjednik iz Potomja, potpredsjednik
- Niko Rusković pok. Ivana, posjednik iz Pijavičina
- Baldo kap. Radoš, posjednik iz Košarnog Dola
- Ivan Bobanović, posjednik iz Kune.

Svi prisutni svojim su se potpisom očitovali da postaju članovi zadruge te se obvezali platiti 20 kruna koje su trebale ući u zadružni dio.

Tijekom vremena zadrugarstvo se u Kuni nastavilo, ali je djelovalo pod drugim imenima. Tako nastaje Vinarska zadruga u čijem je pravilniku pisalo: „(...) da je član zadruge mogao biti koji mu drago proizvoditelj grožđa obćine Kunovske i susjednih obćina Janjina, Orebić i Trpanj, samo ako je u potpunom uživanju građanskih prava. Mogu zadruzi pripadati moralna bića (...).” Poslije se osnovala Poštanska obrtna zadruga pa Potrošna zadruga ... te današnja zadruga - Poljoprivredna zadruga Kuna 1898.

Rina Tomelić

Prošlogodišnja procesija u Deloriti

10. svibnja dan je Gospe Delorite, tog dana je i dan Općine Orebić. Općina će ovaj dan proslaviti

- 10 sati — **procesija i sveta misa u Deloriti na Kuni**
- 17 sati — **svečana sjednica**

ČESTITAMO SVIMA DAN OPĆINE I GOSPE DELORITE

DELORITA

Gospa Delorita

PREĆISTOJ I BLAŽENOJ DJEVICI MARIJI, KRALJICI PELJEŠCA

Puk pelješki sav je radostan:
dvista je eto sada punih lita,
da slavanaugha Gospa Delorita,
svečan ima svoj na Kuni dom.

Čast i slava Gospi Deloriti,
vjerni puče, k njoj na Kunu hiti.

Puk pelješki Gospa je odabrala
milostim svojim duše da spasava,
da Krista Boga bude vjera prava,
miljunske dare zato je ona dala.

Puk pelješki Gospu svoju ljubi,
niz poluotok svetišta joj gradi,
Orebić, Sreser, Žuljana sve radi
njoj na slavu da duše ne izgubi.

Puk pelješki, Gospo, nek je tvoj!
Krista Kralja sluša Sina tvog,
po časnom Redu Franja, sluge svog,
s kraljevstvom đavla sretno svrši boj.

Ivo Čućuković

Samostan Delorita na Pelješcu

„Ako je dozvoljeno da se maleno usporedi s velikim, tada bi mogao kazati da je za nas Pelješčane mali samostan franjevaca na Kuni sa svetištem bl. Gospe Lauretanske, koju narod zove Delorita – ono što je za Španjolce Escurijal, Taljane Monte Cassino, Njemce Beuron, Francuze Chartres, a za Poljake Čenstohova. Sve veliko u malenomu. Jer ako u toj svetoj zgradi nema mnogo kamenja kao u slavnim i drevnim opatijama, u tom je svetom zatišju ukuopana i uzidana ljubav i duša pobožnog Pelješca.

*Nedjeljko Subotić, Samostan Delorita na Pelješcu, Hrvatska straža – Zagreb
1931.*

Crkva i samostan Gospe Delorite

„Prvobitna crkva na Kuni, sagrađena godine 1681. bila je malih dimenzija. Ta prva crkva, ili bolje rečeno crkvica, današnji je presvođeni prezbitrij, odnosno kapela sadašnje prostrane i lijepo trobrodne crkve Delorite. Sadašnju je crkvu svečano posvetio stonski biskup Franjo Volanti 14. lipnja 1714. na molbu prvog kunovskog gvardijna o. Augustina Orhanovića (...)

Dana 24. lipnja 1707. na blagdan Sv. Ivana Krstitelja koji se u kunovskoj župi svečano slavi i poštuje, spomenuti biskup Vicko de Lupis velikim sjajem crkvenog bogoslužja uvede u posjed i vlasnost Delorite tadanjeg provincijala dubrovačke Male Braće o. Ambrozija iz Rata i 10 njegovih redovnika. Time je Provinciji dubrovačkoj predan stvarni posjed, vlast i vlasnost te puno crkveno pravo na svetište blažene Gospe Delorite sa svim povlasticama i prednostima u duhu crkvenog kanona i običaja što postoje na dubrovačkom

području. Bilo je prisutno tom svečanom činu i svetoj misi za ono doba golemo mnoštvo puka oko 2000 ljudi što je dohrlilo iz bliza i iz daleka.”

Crkva i samostan Gospe Delorite

„O. Vital Andrijašević kao suvremeni očevidac u svom ljetopisu pripominje da su u to doba odsvud ljudi neprestance prilazili na Kunu u svetište Delorite da svojoj božanskoj pokroviteljici, Majci Isusovoj iskažu svoju ljubav i odanost te da prose potrebnu milost.”

Nedjeljko Subotić, Crkva i samostan na Kuni, Kuna 198

Gospi Deloriti

Evo nas Majko pred Tobom
Srca Ti svoja dajemo
A s njima skupa evo Ti
Sve naše boli i žalosti

Ti naše muke s Tvojma
Sjedini s gorkim patnjama
Pa ih prikaži zajedno
Isusu Sinu Tvojemu

Majka si naša premila
I sve Hrvatske Kraljica
Kroz povijest dugu vazda si
Njezina bila obrana

Svemoćna Majko, Kraljice
Jadi nas biju odasvud
Ah Ti nas štiti pomagaj
Jer djeca Tvoja svi smo mi...

*O. fra Leonardo Rusković (1886-1958) iz Pijavičina,
prvi Hrvatski Franjevac (1929. god) u Argentini*

Himna Slava Deloriti

U prošlim smo brojevima pod naslovom „Tko je skladao himnu Gospe od Andjela?” koja se pjeva u Imotskom, doznali mnogo toga, npr. da se himna *O luči zlatna* koja se pjeva u Deloriti zapravo zove *Slava Deloriti* te da bi je pod tim nazivom ubuduće i trebali zвати. Također smo doznali da don Kosto Selak nije autor spomenute himne, već je njezin autor Matija Tomc koji je na tekst don Nedjeljka Subotića napisao glazbu.

Don Kosto Selak je zaslužan što je zbirku „14 HIMANA u čast DELORITI, kako sam kaže „*izdao i poklonio u znak zahvalnosti presvetoj Djevici za njenu svetu godinu 1954*“.

„ Iz glavnog naslova i podnaslova te zbirke iščitavamo da ona sadržava 14 pjesama posvećenih Gospi Deloriti, koje su uglazbili hrvatski i slovenski skladatelji. Kao što je iz sadržaja vidljivo, Selak je za taj projekt uspio okupiti i animirati velik broj uglednih hrvatskih i slovenskih skladatelja, među kojima su: (hrvatski) Franjo Dugan, o.Jordan Kuničić, Ivo Čučuković, Mirko Kovačević i o.Kvirin Orlić, kao i (slovenski) Anton Grum, Anton Jobst, Lojze Mav, Stanko Premrl, Kosto Selak, Matija Tomc i Martin Železnik.

Stihove na koje su melodije skladane spjevali su don Nedjeljko Subotić, Ivo Čučuković i o. Leonardo Rusković. Tekstovi su složeni tematski, a u odnosu na svoj sadržaj izravno su usredotočeni na slavljenje lika Gospe Delorite i njezina svetišta u Kuni.“

Stipica Grgat i Franz Križnar “14 Himana u čast Deloriti“

Himna Slava Deloriti jedna je od četrnaest skladbi iz spomenute zbirke. Ona je prihvaćena kao himna Gospe Delorite i pjeva se na njezin blagdan 10.svibnja.Pjesma je stigla do Imotskog i tamo postala himna Gospe od Andjela, te se pjeva na tekst koji je napisao fra Vjeko Vrčić.

*O don Kostu Selaku opširno smo pisali u prošlim brojevima našega lista.
Povodom 120. godina od njegovog rođenja i 50. godina od njegove smrti 16.
Lipnja u Janjini održati će se simpozij*

Matija Tomc

**2019. godine slaviti ćemo 120. obljetnicu rođenja
MATIJE TOMCA (1899.-1986.) skladatelja himne SLAVA DELORITI.**

Matija Tomc rodio se 25. prosinca 1899. godine na Kapljiščama kod Metlike u seljačkoj obitelji. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu. Prvu glazbenu poduku primio je kao gimnazijalac u Novom Mestu kod crkvenog orguljaša i skladatelja Hladnika. Daljnje školovanje i bogosloviju učio je u biskupijskim učilištima. Za svećenika je zaređen 1923. godine. Nedugo nakon redenja 1926. godine poslan je u Beč na studij glazbe. Po povratku iz Beča predaje glazbu na biskupijskoj srednjoj školi u Šentvidu od 1930. do 1941. godine. Godine 1946. godine imenovan je najprije kapelanom, a nakon dvije godine župnikom u župi Domžale i tamo ostaje sve do 1973. godine. Te je godine slavio zlatnu misu i otišao u mirovinu. Umro je 1986. godine.

Tomc je kao plodan skladatelj ostavio iza sebe vrlo opsežan skladateljski opus crkvene i svjetovne glazbe. Njegova je glazbena ostavština vrlo raznolika: od misa i pjesama za različite liturgijske potrebe do skladbi za različite sastave: mješovite, muške, ženske i dječje zborove. Po svom bogatom glazbenom stvaralaštvu on spada u red najznačajnijih i najplodnijih slovenskih skladatelja. Kao skladatelj i glazbenik Tomc ima velike zasluge za razvoj crkvene i liturgijske glazbe u Sloveniji, posebice u obnovi bogoslužja nakon Drugog vatikanskog sabora. U novoj slovenskoj crkvenoj pjesmarici *Hvaljen Gospodin* Tomc je zastupljen s čak 14 vlastitih skladbi.

*fra Stipica Grgat, „Tko je skladao himnu Gospe od Andela”,
Grad na Gori, god. 39. br. 1/56, 2017.*

Don Nedjeljko Subotić

Godine 2019. proslaviti ćemo 135. obljetnicu rođenja don NEDJELJKA SUBOTIĆA, autora stihova himne SLAVA DELORITI.

Don Nedjeljko Subotić rođen je u Trpnju na Pelješcu 17. rujna 1884. g. Rastući u sjeni obližnjeg samostana i crkve Gospe Delorite (Loretske) u Kuni stječe osnovnu izobrazbu i ulazi u franjevački red. Gimnaziju je završio u Zadru, bogosloviju kod Male braće u Dubrovniku te u Innsbrücku. Neki izvori navode da je studirao sociologiju na papinskom učilištu u Rimu (St. Apollinare) i u Zagrebu. Zaređen je 29. srpnja 1906. godine. Bio je postavljen za lektora crkvenog prava i povijesti u franjevačkoj bogosloviji u Dubrovniku. Iako je 1910. zbog skrbi za roditelje dobio dopuštenje prijeći među biskupijske svećenike, ostao je blizak franjevcima i duhovnosti sv. Franje. Kao svećenik Dubrovačke biskupije obnašao je različite službe. Kao veliki rodoljub čak je i svoje ime pohrvatio (Domenico Sabatini). Umro je u Žuljani 7. rujna 1950. godine, a pokopan je u Trpnju. Bio je vrlo plodan pisac i kulturni radnik. Ostavio jeiza sebe mnoga vrijedna literalna djela.

Luko Paljetak, Zvona Delorite, br. 59, godina

fra Stipica Grgat

Franjevac provincije Presvetog Otkupitelja u Splitu, koji je 2017. Godine pronašao knjižicu 14 HIMEN u čast Deloriti, obradio je i učinio dostupnom svima nama. Fra Stipica je glazbeni pedago, crkveni glazbenik, skladatelj crkvene glazbe, sakupljač glazbenog narodnog blaga. Rodom je iz Otoka u Cetinjskoj krajini. Svira hrvatska narodna glazbala: gusle, diple, piske i mišnice.

Fra Stipica je uz svećeničku dužnost radio i kao profesor glazbene umjetnosti na Franjevačkoj gimnaziji u Sinju. Zajedno sa sestrom Zorislavom Radić vodi Mješoviti župski zbor, Mješoviti zbor mlađih, Dječji zbor, Zbor majki, VIS Gospe od Zdravlja i Komorni orkestar. I nakon umirovljenja nastavlja s vođenjem zborova i orkestra, pripremanjem njihovih nastupa u domovini i inozemstvu te tako postaje pravi promicatelj glazbene kulture.

Osim za *Zvona Delorite* fra Stipica je pod naslovom „*Tko je skladao himnu Gospe od Andjela?*“ napisao i opširni članak u listu Župe sv. Frane u Imotskom *Grad na Gori* koji je izišao povodom 300-e obljetnice oslobođenja Imotske krajine od Turaka.

Zahvaljujemo fra Stipici Grgatu koji je 2017. godine pronašao knjižicu „14 HIMANA U ČAST DELORITI, preveo je i uređio, te će nam je predstaviti 15. lipnja u Kuni.

BLJESAK DELORITINIH OČIJU

I danas nakon godina mnogo, kad razočaranja me tuku
I život svagdje borbe počimje da me umara
Gledam svog milog oca gdje me vodi za ruku
Do Gospe Delorite,kod naših dobrih fratara.

Bilo je to u nedjelje ili blagdana.Kada,
Cijeli se Pelješac sjao kao srebrena gruda.
Sve jedno dali je cvjetao vrijes ili snijeg da pada,
K Deloritinoj crkvi svijet se kupio od svuda.

Skladan je dolazio težak i stari kapetani
Iz Pijavičina, Potomja, Kune i Donje Bande.
Dobro sam jutro nazivao dundima i teti Frani
I odzdravljaо fra Bonu što mi je maho s verande.

Pa bih odlatio u crkvу i kotu ministranta
Oblačio bi brzo da služim svetu misu.
Cijeli je molio narod na usta padre Hrizanta
I Deloriti svu dušu raskrivali svi su.

A ona poglede svete
Kroz bezdan majčina srca bacala je na nas.
Davno je to bilo-a ja samjoš ono dijete,
Što njezinih očiju bljesak nosi u duši i danas.

*Don Baldo Violić,
objavljeno u kalendaru sv. Ante 1937. god.Antonija Vuković*

Gospi Deloriti

O, Gospe moja, kako velika si ti
O, Gospe moja, kako dražesna si ti
O, Gospe moja, kako lijepa si ti
O, Gospe moja, volimo te svi!

O, Gospe moja, Isusa si nosila
O, Gospe moja, sve nas si spasila
O, Gospe moja, hvala ti za moje sve
O, Gospe moja, iz srca volim te!

Nikola Ćurlin, 4. razred

Slavni sinovi rodnoga kraja

MATO CELESTIN MEDOVIĆ (17. studenoga 1857. - 20. siječnja 1920.)

Da bi upoznali dušu slavnog pelješkog sina, iznosimo kratke crtice iz autobiografije *Mato Celestin Medović* koji se našao za vrijeme svog putovanja Italijom pred Nazaretskom kućicom u Loretu:

„Srce mi je strašno tuklo ko da hoće prolomit prsa i pobjegnuti, koljena su mi klecali, ruka koju sam još na ulazu pružio da doteğnem ono mjesto zida koje je zastalno ruka Isusova i, Marijina i Jozefova toliko i toliko puta (36) doteđla, drhtala je - neki strah, neko počitanje neopisivo osvojiše me (...) Ah! Jezuse, Marijo, Josipe, (37) zašto nijeste vi ovdje i tijelom, kao što ste duhom prisutni, da vas se nagledam, da vas se nauživam. Zašto ja nijesam imao sreću i milost doći na svijet i živjeti u vašoj neposrednoj blizini kad ste Vi tijelom prebivali u ovoj siromašnoj kućici.“

Celestin Medović, oltar sv. Ivana Krstitelja, samostanska crkva u Kuni

Hodočasnička čizma...

A govoraše svima: „Hoće li tko za mnom, neka se odrekne samoga sebe, neka danomice uzima križ svoj i neka ide za mnom. Tko hoće život svoj spasiti, izgubit će ga; a tko izgubi život svoj poradi mene, taj će ga spasiti. Ta što koristi čovjeku ako sav svijet zadobije, a sebe samoga izgubi ili sebi naudi?“

(Lk 9,23-25)

Čuda na „vratima Kastilje“, „Kristovi vojnici“ i „Rajska Djevo“ u Tosantosu

PUT SV. JAKOVA (5. dio)

Kako li se Hugonell uspio uopće uplesti u sve to skupa, vjerojatno ni njemu samom nije bilo sasvim bistro, dok je negdje oko podneva, savršeno mirno i uspravno, vezanih ruku na leđima, tvrdim i pomalo očerupanim konopom, s omčom oko vrata, stajao na drvenoj „pozornici“, koju su lokalni tesari sklepali samo za taj dan, samo za tu prigodu. Trebalo je to biti osamnaestogodišnjem Hugonellu prvo hodočašće u Santiago de Compostelu, s njegovim roditeljima. Skupa su krenuli još prije par mjeseci iz Kölna, a hodočasnička postaja, Santo Domingo de la Calzada² u njihovim planovima bila je predviđena za odmor barem na jedan dan. Znao je Hugonell da je Santo Domingo de la Calzada poznato hodočasničko prenoćište na putu za Santiago, koje je tristotinjak godina prije, na kraju jedanaestog stoljeća, ute-meljio Domingo Garcia, nekada pustinjak koji je živio u okolnim šumama, poslije znan kao sveti Dominik od Calzade, po kojem ovo mjesto i nosi ime.

Sa zvonika, visokog sedamdeset metara, pokraj katedrale svetog Dominika, pružao mi se širok pogled na cijelo mjesto Santo Domingo de la Calzadu pa i na žućkastu, pokošenu okolicu, omeđenu okolnim brdima,

² Danas je to grad s oko 6000 ljudi u autonomnoj zajednici La Rioja

blijedozelene boje. Plaza España neumoljivo je odbijala sunčeve zrake s kamennih, uredno posloženih pločica, odozdo, ravno u moje oči. „Neće biti da je tada vladao geometrijski red kao sada“ pokušavao sam baš u pravcu Plaze España, prostorno smjestiti i sučeliti Hugonella prema sebi. Premda, i ne mora biti da se sav taj igrokaz odigrao baš na tom trgu, ali prostorno, meni je savršeno odgovarao.

Katedrala u Santo Domingo de la Calzada

Hugonell je gledao sav taj divlji svijet, ispod stratišta sklepanog na brzinu, očima lutajući po gomili ljudi natiskanih na blatnom trgu, tražeći pogledom svoje roditelje da ih vidi posljednji put. Iako se Hugonell vjerojatno nadao da će se ovaj nemili nesporazum uskoro izgladiti i da bi se u zadnji tren moglo pojavit nekakvo pismo koje će nositi konjanik, glasnik, u galopu do krajnjih granica, nada mu je bivala sve tanja i sve manja put sjena okolnih zgrada blizu podneva. Narod nije bio nimalo dirnut zbog Hugonellovih briga jer je Hugonell još jedan u nizu stranaca koji krađe, a krađa se, po kraljevoj naredbi, ima kazniti smrću. Nije mu bilo pomoći. Pronađena srebrna posuda u njegovu zavežljaju bio je čvrst dokaz sucu da je Hugonell drski i bezobzirni lopov, kradljivac, tat, unatoč tome što mu je pruženo gostoprимstvo. Hugonell o srebrnoj posudi nije znao ama baš ništa;

nikada je nije ni video pa nije znao ni mogao objasniti kakvim se to čudom ona pojavila u njegovu zavežljaju sa ostalim stvarima. Ali avaj.

Sudac je brzo izrekao Hugonellu smrtnu kaznu za drsku krađu, uostalom, Hugonell je sam priznao da srebrnina nije njegova, kao što i nije, on s time nema ništa, kao ni sa sucem, a ni kraljevskom policijom, pa više i nije bilo potrebe za saslušavanjem svjedoka koji je video taj njegov drski čin. Ili svjedokinje...

Ona nipošto nije računala da će Hugonell svoj život završiti na ovakav brutalan i tragičan način, na vješalima u Santo Domingu de la Calzadi. Za mnoge muškarce koji su prolazili kroz prenoćište, njezine žareće kastiljske crne oči su uvijek, bez pogreške, znale ocijeniti karakter i naum svakog od njih. S Hugonellom je sve nekako bilo drukčije. Njegova pristojnost i galantnost su joj imponirali, a svojim decentnim i samopouzdanim ponašanjem prema njoj pokazivao joj je razinu poštovanja koje ona nikada od nikoga do tada nije dobila. Plamteče oči bile su joj ukroćene, ali Hugonell je imao drugih planova. Jedino što ga je zanimalo, bilo je hodočašće svetom Jakovu u Santiago de Compostelu. Za nju, susret s Hugonellom nije mogao završiti tek tako, njegovom pristojnom isprikom i odbijanjem njezinih sve češćih nasrtaja. Odlučila ga je zadržati pod svaku cijenu, a srebrna posuda učinila joj se idealnom prilikom za to. Uostalom, ona će poslije stići sve to objasniti kada Hugonella uhite i utamniče, naći će načina da pojasni sav taj nesporazum i Hugonella osloboodi, a onda će on biti njezin. Tako bi se nekako možda mogla ispričati ova priča ili zamisliti obrana plamteće kastiljke o tome zašto njezin ljubljeni Hugonell visi, da je ona ikome tada dala priliku da njezine razloge čuje.

Nešto poslije podneva, moralo bi biti tada, Hugonell je bio obješen. Nije bilo kraljeva izaslanika da ga spasi u posljednji trenutak, a niti se je ona usudila istupiti ispred vlasti i objasniti da je to bila sve njezina šala tek toliko da ga zadrži. Visio je jadni Hugonell i to na pravdi Boga, dok se narod polako razilazio kućama, a zajedno s njima i one kastiljske plamteće oči koje su se jedva nazirale ispod velom prekrivena lica. Jedino, u onom blatu, ispred groteskne pozornice, na kojoj je Hugonell odigrao svoj posljednji čin, puštene kokoši trčale su amo-tamo, praveći što finiji i dublji glib.

Taman kad bi čovjek pomislio da je priči kraj, da se crni zastor spustio nad improviziranu pozornicu za vješanje, i da nesretnog Hugonella još samo sahraniti treba, na scenu je stupio i Hugonella spasio sveti Dominik od Calzade³. Neutješni roditelji, koji su dobili dopuštenje vlasti da preuzmu Hugonellovo tijelo, kad su došli do obešenog sina, vidjeli su da visi živ i zdrav. „Sveti Dominik me je spasio“, ponavlja je Hugonell, izazivajući zgrahanje, nevjericu i strah.

„Vaš sin je živ kao što je živ ovaj pečeni pijevac i ova kokoš koju namjeravam pojesti, a vi ste me upravo u jelu prekinuli!“ razjareno je skočio upravitelj sa stolice kad su mu Hugonellovi roditelji pokušali objasniti što se dogodilo njihovu sinu u Santo Domingo de la Calzadi. Čudo ili legenda je na te riječi upravnika namjerila pečenog pijevca i kokoš da skoče s pladnja te kukuriču i glasaju se na sav glas potvrđujući istinitost riječi Hugonellovih roditelja. Danas, u katedrali, kao podsjetnik na ta davna vremena, nalazi se u zidu jedan bogato ukrašen i lijepim rešetkama ograđen prostor, u kome su smješteni živi pijevac i kokoš. Nimalo sablažnjivo, iako bi tko mislio suprotno. Isto tako, u katedrali je pokopan i Hugonellov spasitelj, „konjanik i glasnik“ Gospodinov, sveti Dominik, u raskošnoj grobnici od alabastera, koji je zaslužan za razvoj ovog gradića, ali on je i podsjetnik kako Gospodin uzdiže one koje su za života odbacili i prezreli, baš poput njega, Dominga Garcíe ili svetog Dominika od Calzade. Mnogi hodočasnici koji su u njegovo doba hodočastili tuda, sasvim sigurno, duguju svetom Dominiku veliku zahvalnost za svu brigu i skrb koju im je on nesebično darivao i osigurao.

***

Masivna dva zvona u zvoniku zanjihala su se tik pokraj moje glave i gromovito odjeknula, naprasno razbijši mjesto, vrijeme i muke srednjovjekovnog hodočasnika Hugonella, koji se nakratko ugnijezdio u mojim mislima. Iako sam znao da će od svih zvona zvoniti ova dva i to svakih petnaest minuta i na punu uru, ipak su me iznenadila. Sunce je i dalje upiralo u okolne

---

³ Rođen 1019., umro 1109.

trgove i kamene zidove grada, otkrivajući svaki detalj na impozantnoj katedrali čija duga izgradnja je započeta još u jedanaestom stoljeću. Osim statue svetog Dominika iznad velikih katedralnih vrata, pažnju su mi privukle i još dvije, položene s Dominikove lijeve i desne strane. Bili su to San Emeterio i San Caledonio, sveci i zaštitinici pokrajine La Rioje, nekoć rimske vojnici, legionari čuvene rimske sedme legije zvane „Gemina“, koja je stoljećima bila stacionirana u Leónu, čvrsto na uzdi držeći Hispaniju.

Zvona su stala, a mora da je i vrijeme na trenutak stalo tada, kada su San Emeteria i San Caledonia, upravo te tristote godine nakon Krista, njihovi suborci, koji su dojučer ratovali skupa s njima, slijepo povjeravajući život jedni drugima, s rukom opreza na dršci gladiusa⁴, mirno zamolili da im predaju naoružanje, možda i po naredbi samog generala legije. Nisu San Emeterio i San Caledonio prekršili nikakav vojni kodeks, ili se oglušili o vojne zapovijedi. Osim možda jedne jedine, one koja je nalagala svim vojnicima da se odreknu vjere u Krista. Bila su to gadna vremena kada je diljem carstva jačao progon protiv kršćana i kada se vjera očitovala spremnošću na polaganje vlastitog života. Njih dvojica nisu posustala, nisu se preplašila, njihova vojnička, ali i kršćanska čast nije im nalagala samo da mirno polože oružje, već i svoj život, i to mučeničkom smrću, odsijecanjem glave. Bila je to još jedna u nizu egzekucija kršćana, ali i mučenička smrt koja je postala novi kameni blok uglavljen u neuništivu kršćansku crkvu ovdje na zemlji, kojoj je kamen zaglavni sam Krist.

Moralo se već jednom više sići s tog visokog zvonika. Koliko god da sam imao vremena to popodne, ono je curilo, trošilo se, ali to vremenu i jest jedini zadatak i nakana, koje uvijek točno, i na vrijeme odrađuje. Prohtjelo mi se još malo vrzmati po katedrali, pogotovo onom njezinu gornjem dijelu koji je imao fortifikacijsku obrambenu zadaću; ti uski, klaustrofobični hodnici s izrezbarenim sićušnim otvorima za strijelce, nudila su ugodnu zaštitu od sunca i prirodnu klimatizaciju na ovako vreli popodnevni ljetni dan. Ah, gotovo zaboravih, tu je i moja vjerna pratiteljica, gospođa glad, koja uviјek uštipne za želudac onda kada je najljepše, ali nije bitno, tapas bar je

---

⁴ Kratki mač koji su koristili rimske vojnici-legionari

Santo Domingo de la Calzada

tu blizu, a učinilo mi se da sam u izlogu video da u ponudi imaju crno vino „Hugonell“, sa svim onim nacrtanim kokošima na etiketi.

E pa dragi moj Hugo, kad već Jadranka nema, onda ćemo uz to tvoje vino nazdraviti nas dvojica skupa: za svetog Dominika, koji ti je, kad već fantomski carev glasnik nije, spasio život, ali nazdraviti i za one sjajne i velike, crne i žarene, kastiljske oči, koje uvijek, pa i danas, potajice iza ugla gledaju i, budno ispod vela prate sve ono što se događa, jer da nije njih, ne bi bilo ni tebe nedužnog u toj srednjovjekovnoj vječnoj priči, ali ni još jedne legendarne intervencije svetog Dominika, koja mu je, uz ostala njegova dokumentirana čuda, utrla put ka svetosti.

Vrata Kastilje bila su odškrinuta.

***

Kroz Santo Domingo de la Calzadu, rano jutros nas je ulica Mayor izručila Kastilji, točnije Kastilji i Leónu⁵. Prešli smo rijeku Rio Oja na rubnom dijelu grada pa pravac na *Grañón*, Redecillu del Camino, pa sve tamo do Belorada, sveukupno nekih 24 km današnje rute. Burgos nam je bio sve bliže; značilo nam je dohvati ga, kako da ne, bio je kao nekakva psihološka točka iz koje se trebalo jasno vidjeti da smo ipak odvalili značajan komad puta. Tabla kraj ceste „namignula“ je da do Burgosa ima nešto manje od 70 km.

Nije bilo pijevca jutros da izda naš odlazak, a i nije bilo razloga za tim, jer nikakvo čudo nismo izvojevali. A za razliku od nas, Hugonell jest. Pomalo je čudno i neizvjesno sve to s tim pijevcima. Ili te optuže za izdaju, kao svetog Petra kad je zanijekao svojeg Učitelja u one dane, ili te spašavaju od vješala, kao Hugonella. Očito, nikad se ne može znati s njima kad će i zbog čega će kukurijeknuti. Za mene će oni i dalje ostati ohola i bahata šarena pernata stvorenja koja su se nekako uspjela ugnijezditi u ovu priču i to im je i više nego dovoljno.

Do Burgosa, pa i nešto dalje od njega, putovat ćemo između 500 m i 800 m nadmorske visine, možda i još koji metar više, s iznimkom pokoje planine. Južno od nas nižu se planine lanca Sierra de la Demandia s vrhovima višim od 2000 m, koje su dio Iberskog gorja⁶, dok nas sa sjeverozapada, iznad Leóna, pritišću planine Kantabrijskog gorja⁷. Daleko od toga da bismo se verali po planinama ili klisurama u ovome dijelu Španjolske, ništa od toga, staze su relativno pitome, a tek tamo nakon Villafranca Montes de Oca, kod Ermita Valdefuente, morat ćemo prijeći veći uspon na nekih 1150 m nadmorske visine.

Otprilike sredina staze između Grañóna i Belorada administrativna je granica između La Rioje⁸ i Kastilje i Leóna. Zbog vrućine ili umora, a možda su razloga oba, zamišljao sam Belorado kao lijep, pitom i veliki grad jer mu je ime zvučalo nekako tako, za stranca s ovih prostora obećavajuće i zvonko, milo, uhu ugodno. Nešto poput Belo Horizontea u Brazilu, naprimjer. Iz tih mojih subjektivnih očekivanja Belorado nikako nije mogao biti promašena

---

5 Španjolska autonomna zajednica, glavni grad joj je Valladolid

6 Španjolski: Cordillera Ibérica

7 Španjolski: Cordillera Cantábrica

8 Španjolska autonomna zajednica, a glavni grad joj je Logroño

sredina, jer, imao je previše lijepo ime. Ali, Belorado je nekad bio slavan i moćan; kao istočna utvrda kastiljskog kraljevstva, uživao je privilegije i sve povlastice koje je takvo strateško mjesto za sobom povlačilo. Utvrda iznad grada bila je u ruševinama, a spominjalo se tu i njegovih nekadašnjih osam crkvi, što bi iz današnje perspektive, za mjesto od jedva dvije tisuće ljudi bio impresivan broj. Belorado je takav svoj geografski položaj nekada itekako znao koristiti i od njega profitirati, tako da granice i ne moraju biti uvijek shvaćene da bi razdvajale, jer od takvih pograničnih prostora netko uvijek nađe kakvu korist za sebe, kakvu je tada imao Belorado. Danas granica više nema pa jedino što kroz ovaj gradić izvan njegova vremena kuca jest put svetog Jakova, put koji njime prolazi i koji mu nitko ne može oteti, nikakva ucrtavanja, precrtavanja ili brisanja granica, nikakva osvajanja ili nepogode druge vrste, jer put je kroz Belorado ucrtan jednom i zasvagda, pa valjda su sve te nekadašnje i sadašnje beloradske crkve svima dovoljan dokaz.

Žuljevi ili bolje rečeno rupe koje su se pojavile na mojim tabanima tražili su hitnu sanaciju, a beloradski glavni trg ili Plaza Mayor, koji je dijelom olistan niskim čvorastim krošnjama stabala bio je idealan za predah, omotan debelom sjenovitom dekom. Dovoljno je bilo reći „blister“⁹ i svi hodočasnici su znali o čemu je riječ. Tako je to, unatoč raznim nacionalnostima, raznolikostima i bujici svih mogućih jezika, uvijek se nađe neka riječ koja je svima dobro poznata, koja povezuje i govori kao tisuću drugih riječi skupa. Baš takva je bila engleska riječ „blister“, koju su znali svi pa i Francuzi, iako su se predano trudili da ne znaju nijedan drugi jezik ili barem djelić koje strane riječi, ali ovu su znali, jer im je trebala. Na trgu Mayor nije bilo nikoga, ali pogešno bi ipak bilo reći baš nikoga, jer je jedna postarija doña sama sjedila u jednom zabačenom kutku trga. Sve doñe trebale biu ovo rano ljetno popodne odmarati poslije ručka, ali, ova je odlučila sjediti malo na trgu i vjerojatno pokušati uhvatiti kakvu dogodovštinu, jer, ako se doňu pita, u Beloradu ih je nedostajalo. Doña je netremice, uvijek istog izraza lica, gledala u mojojem pravcu. Ali sve doñe na svijetu od pamтивјека su takve ili bi trebale takve biti. Uostalom to i jest posao doña da iz prikrajka pogledavaju, podižu se na prste i vire, tiho šapuću, jer iako im je život bogatiji

⁹ Flaster ili samoljepljivi ovoj kojim se zaštićuje površinska ozljeda ili rana na tijelu

doživljajima koje budnim okom prate, njima zapravo sve to ide na živce. Ma kuda se sav taj svijet ima kretati ljeti, po tom suncu, umjesto da spava podne?! I kog belaja ja radim ovdje, s tim smiješnim ruksakom, bolje bi mi bilo da sam ostao kod kuće, nego da sada za mene brine neka moja doña, može i u tazbini, tisućama kilometara daleko. Doñe su i te kako znale što bi ona druga doña (pa bila ona i na kraju svijeta) mogla i trebala osjećati u sličnoj situaciji, jer svim doñama na kraju konca i ne preostane ništa drugo nego da netremice motre i brinu tuđe brige.

U sredini plaze Mayor nalazio se povиšeni, ograđeni prostor, nalik na paviljon, a možda i jest paviljon, na kojem bi mogao svirati domaći omanji orkestar limene glazbe prigodom kakve gradske svečanosti (ako treba i u inat svima onima koji im se rugaju da sviraju samo na sprovodima), ili bi se na njemu mogao uprizoriti kakav igrokaz s domaćim glumcima nalik ovoj doњi, s lepezom.

Ne vjerujem da je sveti Caprasio bio dijelom ikakva igrokaza, ovdje u Beloradu, kada je u 4. stoljeću, prema legendi, svoj život odlučio privesti kraju, kao pustinjak, u obližnjim špiljama. Zapravo, to i jest bilo vrijeme pustinjaka, monaha, pa i u okolini Belorada, kao što su svoje pustinjačke živote u 3. i 4. st. započinjali pustinjaci, u pustinjskim špiljama ili čelijama južno od Aleksandrije, u Egiptu, osnivajući prve monaške zajednice u Skitiji ili Nitriji¹⁰, živeći izolirano, odričući se svjetovnog života. Prstenasto naslagano brdo iznad Belorada bilo je puno pećinskih otvora, okna, i u njima su zaišta svoj život provodili pustinjaci, a neki su svoje živote okončali nasilnom, mučeničkom smrću, slično kao koptski kršćani danas. Tada je Crkva rasla i jačala iz katakombi, špilja, pećina, iz mučeničke smrti onih koji su za nju bili spremni bezrezervno umrijeti. Vrlo napeta i konkretna vremena tada: s jedne strane Kristova zastava i sva blaženstva koja su pod njom imali siromašni, gladni, uplakani i od svijeta omrznuti, dok je s druge strane vijorila zastava crna, neprijateljska, a pod njom bogati, siti, nasmijani i od svijeta hvaljeni¹¹. „Kristove vojnike“ su nesmiljeno ubijali i proganjali, ali u tijelu.

¹⁰ O tome u: Život i izreke pustinjskih otaca, Verbum, Split, 2007.

¹¹ Usp. Lk 6,20-26

Duh im nikada nisu pogubili, nisu mogli, a njihova krv i patnja zaslužna je i dandanas za čvrste temelje Crkve na zemlji, unatoč svemu.

Sjene na trgu Mayor izduživale su se kako je sunce odmicalo na zapad, a da se doña nije pomaknula ni za centimetar. Gledala je i dalje u mojoj pravcu, vjerojatno se užasavajući od svih tih flastera i zavoja što sam ih traljavo namatao oko stopala. Bilo bi sad kukavički opet zamarati padra Pia svojim žuljevima, valjalo je štogod i pretrpjeti. Možda me je doña i žalila, tko zna. Odlučio sam preuzeti inicijativu i suočiti se s doњom, najbolje je tako, iznenadit će je, znam da ne očekuje da joj pridem. „Buenos dias señora...agua...porfavor...¹²“, pokazivao sam joj na praznu plastičnu bocu, za svaki slučaj okrenuvši otvor boce prema dolje da je uvjerim kako u njoj nema vode, dok su poispadale kapi isparavale s vrelog betona. Doña i ja smo se sprijateljili toga dana, makar i na nekoliko minuta dok mi je u kući natočila vodu za piće, iako sam stranac. Imala je hrabrosti. Ali, to je bilo toga dana i, možda više nikad ni sa kim, jer dođin je posao da u gluho popodnevno doba sjedi i promatra, sablažnjava se i čudi ovim današnjim naraštajima jer omladina u njezino doba i nije bila tako nepromišljena i lakomislena kao što je ova danas.

***

Ipak, tog 5. kolovoza nismo se odlučili zaustaviti u Beloradu i tu pronaći prenoćište. Bio je to jedan od onih dana kad nas je „išlo“, činilo nam se da smo mogli hodati još toliko da smo htjeli, unatoč bolnim žuljevima. Priliku da nas ugosti ugrabio je Tosantos, udaljen 5 km od Belorada, a i današnje putovanje htjeli smo zaokružiti na 30 prijeđenih kilometara u jednom danu, onako, radi vlastitog samopouzdanja i samodopadne osobne statistike. Što se može, ponekad, mora se i to priznati, bilo nam je važno da smo baš toga dana, eto, prevalili toliko i toliko kilometara i naravno taj pothvat trebalo je obznaniti ostalima. Tipična ljudska mana kojoj je u takvim situacijama nemoguće umaći.

---

12 Dobar dan, gospođo...voda...molim

Tosantos

Ako mi je od gradova ili gradića Los Arcos prirastao srcu, onda se od svih sela u njega smjestio i taj Tosantos. Tosantos sa svojih pedesetak ljudi jest selo, ali ako bi se ikako moglo spasti iz kategorije „selo“ u kakav niži rang, čak niži i od zaselka, onda bi se u takvu rangu našao Tosantos. Nema tog vremena na ovom svijetu koje može proći kroz Tosantos i mjeriti mu otkucaje, a ako postoji takva vremenska krivulja, onda ga ona nekako zaoobilazi ili se lomi oko njega slično Einsteinovoj teoriji relativnosti. Tosantos je takav svoj bezvremenski položaj držao stoljećima, ne uzneniravajući se previše mukama koje su pogađale okolna ogranična područja.

Ispred albergue dočekao nas je domaćin Paco, čovjek od gotovo dva metra, malo poguren, jer, zapalo ga je cijeli život glavom ponirati prema dolje i sa svima se nešto objašnjavati, slušati, raspravljati. Paco je znao što mu je činiti, a činio je to svaki dan. Uveo nas je u skromnu spavaonicu, punu strunjača, razbacanih po drvenom podu, smjestio je nekih petnaestak hodočasnika u jednu sobu i pozvao nas da, ako želimo, sudjelujemo u spravljanju večere. Nikad nisam volio pripremati večeru kada sam gladan, radije ću gladovati nego kuhati, jer me taj osjećaj pojačane gladi izluđuje

za vrijeme iščekivanja, dok se hrana pripravlja za obrok. Zato sam odlučio otići do crkve, na brdu iznad Tosantosa, koja je uklesana u stijenu. Baš tako; s južne strane brda, ako bi se gledalo sasvim izbliza, ulaz u crkvu bio je predvidljiv i uobičajen, takvih crkvica ima na stotine. Ali, njezin „hrbat“, njezino skriveno „tijelo“ nalazi se u brdu, u samoj stijeni; tako urezana stoji stoljećima. Ermita de Nuestra Señora de la Peña je zovu. Nekada, u ona vremena, a bit će to vjerojatno u 13. st, u tom brdu, u tim špiljama, živjela je La Ermita, pustinjakinja. A što bi ona mogla biti drugo, doli pustinjakinja; žena koja se je odlučila na takav težak i vlažan život pod svjetlucavim pećinskim zidovima; pomagala je, točnije, služila je hodočasnicima koji su prolazili tuda i tako ušla u povijest malenog Tosantosa, za koji se zna još od 10 stoljeća. Kako li se Tosantos samo razbacuje svim tim davnim stoljećima, kao da ih ima onoliko koliko znatiželjnom čovjeku treba. Ili, recimo, priča o kipu malog Isusa, za kojeg legenda uvjerava i tvrdi da je bio skriven u zvonu, u toj pećini, štiteći narod od prodora Maura. Nategnuto do kraja, ali legenda je to i priča koju Tosantos, iako ovako malen i beskrajno simpatičan, zaslužuje.

Crkva Ermita de Nuestra Señora de la Peña u Tosantosu

Staroj doňi iz Tosantosa nije se žurilo da nam otvorи vrata crkve Ermita de NuestraSeñora de la Peña, iako nas je Paco uvjerio da se mi samo trebamo uspeti na brdo, do crkve, po zvizdanu, a domalo će doňa za nama. Jer, doňa ima ključ crkve, ona je trenutno zadužena za posjetitelje, tu je negdje po mjestu, već će je netko pronaći i poslati za nama, mi se samo trebamo uspeti...Sunce nije imalo nimalo milosti taj dan, a nekolicina nas, koji smo se u običnim šlapama uspeli na brdo, ugurala se u udubine ili izdubljene niše jer, bilo je prevruće. Kad malo bolje razmislim, možda je sve to bio i dio programa, igrokaza ili predstave stare doňe, jer one, doňe, u načelu, imaju vremena napretek za takve stvari i dovoljno strpljenja za dva života za naoko nebitne sitnice. Doňa je pričala na španjolskom nekoliko minuta, prinoseći ključ bravi na ulaznim vratima crkve, pa ga uzmakla polako nazad jer je zaboravila da nam ima još nešto reći. Izluđivalo nas je to, a doňa je u tome uživala. U njezinu crkvu ne ulazi se tek tako, olako, kao u druge crkve, sve treba ići polako, s redom Božijim i pristojno, u miru. Brava na vratima je klapnula, a doňa se okrenula prema nama koji smo iza vojnički ustrojeni šutljivo čekali njezine zapovijedi. Nije htjela propustiti izraze na našim licima baš ni u jednoj prigodi, pratila je sve i pamtila je svakoga. Unutrašnjost crkve bila je očekivano hladna, ugodne temperature s obzirom na uvjete koji su vladali vani. Iskorištavajući svoj nametnuti autoritet, doňa nas je posjela u crkvene klupice i bistrim, a ipak za tu dob neobično okretnim i oštrim okom, šibala po nama dok je objašnjavala unutrašnjost crkve. „Nije dopušteno slikanje i snimanje unutrašnjosti crkve, želim da sve ovo što vidite ostane u vašem pamćenju i sjećanju“, zapovjedila je. „E sad bi bilo dosta“, smješkao sam se u sebi i, kriomice, s ispunjavajućim zadovoljstvom, slikao mobitelom sve ono što sam mogao, a da me ona ne vidi, prkoseći joj tajno. Uspio sam tako taj dan, ali nedvojbeno uz prekršaj, sasvim neočekivano, poravnati rezultat protiv tih dominantnih španjolskih doňa, koje su protiv mene povele ranim pogotkom, tamo još u Beloradu, u gluho popodne, na Plazi Mayor.

***

Treba li posebno istaknuti i opisati Jadrankovo i moje skriveno razočarenje kad smo shvatili da Pacov gulaš te večeri ne sadrži onoliko mesa koliko bi zadovoljilo naš apetit i subjektivni osjećaj sitosti? Ali, osim što je hvalevrijedno pozvao na molitvu prije večere, Paco je inzistirao i na pjevanju. I to ne na bilo kakvoj pjesmi; tražio je od svakoga od nas, po nacijama, da pjevamo neku od kršćanskih, znamenitih pjesama iz zemlje iz koje dolazimo. Možda zbog gladi, a možda zbog umora, nije nas bilo volja pjevati kada je na nas pao red. Stari lisac Paco mudro je zavrtio krug pjesme dalje, redom, ostavljujući nas u uvjerenju da smo ga se riješili. I taman kada smo krenuli jesti, Paco je zaorio „*Croacia, Croacia...*“, navodeći i ostale da mu se pridruže u simpatičnom pritisku da i nas dvojica otpjevamo štogod. Orila se eto, te večeri, iz Jadrankova i mojeg grla, u Tosantosu, pjesma „*Rajska Djevo, kraljice Hrvata*¹³“ i vjerojatno još odzvanja Pacu u ušima. Pamtit će.

Daleko od toga da smo bili razmaženi i nije da se nismo trudili sakriti svoje razočaranje hodočasničkom večerom u Tosantosu, iako je ona bila sasvim uredu i pristojna. Naše ponašanje sličilo je onim životnim situacijama kada bi umjetnu, voštanu facijalnu masku odavao sasvim slučajan grč ili nervozan pokret tijelom, a to, interesantno, uvijek netko sa strane vidi i onda kad si siguran da je nevidljivo. A na večeri nas je primijetila Poljakinja, hodočasnica i buduća redovnica, koja je stigla iz Jeruzalema. „*Zivjela sam u Međugorju dvije godine, a tamo meso režu na fete poput kruha*“, suosjećala je s nama, savršeno jednostavno presijecajući moj hercegovački i Jadrankov bosanski karakter, pogađajući naše žudnje i banalnosti dok smo mlako prebirali po vodenastoj masi na tanjuru. To bljedunjavu, plavokoso i plavooko biće bilo je vrlo tiho, ponizno i sabrano da se mogla osjetiti njezina snažna sestrinska briga i razumijevanje za bližnjeg. Dosad, na putu, nisam susreo nikoga iz Hrvatske, a slavenska sestra mentalitetom nam je nekako bila najbliža.

Nigdje nisam bolje spavao nego u Tosantosu te večeri i rijetko gdje sam se osjećao opuštenije i mirnije nego u Tosantosu. A možda mi se Tosantos zakačio za srce jer je unutrašnjost Pelješca puna takvih sličnih mjesta, gdje vremena ima napretek i gdje se ona vremenska krivulja guši u prostranstvu naoko ničega. Zavolio sam Tosantos i žalio što ču ga za nekoliko sati morati napustiti.

---

¹³ Autor pjesme je isusovac Petar Perica, mučenik kojeg su partizani, bez suđenja, 1944. strijeljali na otoku Daksi, pored Dubrovnika

A naspustio sam ga vrlo brzo, u rano jutro, neprimjetno, bez posebnog pozdrava, dok su mnogi čvrsto spavalii, pa i ona doña, koja vjerovatno i sad, pod uzglavljem, čuva ključeve svevremenske Ermite de NuestraSeñora de la Peña. Valjalo mi je udariti prema Villafranca Montes de Oca udaljenom oko 8 km, pa onda slijediti uspon do Ermite Valdefuente na više od 1100 m nadmorske visine, jer ipak smo u području planina Sierra de la Demanda. San Juan de Ortega je bio položen nešto niže, na 1000 m i otprilike na dvadesetom kilometru današnje staze, računajući od Tosantosa, dakako.

Juan de Velazquez, tako se je nekoć zvao, poslije poznat kao San Juan de Ortega. Bio je pustinjak, svećenik, jeruzalemski hodočasnik i svremenik svetog Dominika de la Calzade. Njih dvojica, odlučni da umru na glasu svetosti (preminuli u 12.st), odgovorni su za napredak ovih krajeva u tom vremenu, bilo da se radi o izgradnji mostova, crkvi, prenoćišta ili pomašanja hodočasniciма koji su se oduvijek vrzmali ovuda. Ali treba imati na umu da su tada ulozi bili vrlo visoki jer, nije bilo dovoljno ostati u namjeri svetosti, trebalo je takvu, vlastitu politiku svetosti provoditi u surovu okruženju kakvo je vladalo tada, u okruženju razbojnika i kojekakvih bandi koje su zagađivale taj prostor. A Ortega, kakav je kalibar već bio, nije se ustručavao provoditi svoje zamisli i u takvim uvjetima, gradeći Božje tvrđave na zemlji, u kojima su, poput njega, na vjetrometini povjesnih događanja, bili ukopani „Kristovi vojnici“, braneći, čuvajući i propovijedajući kršćansku i katoličku vjeru. Bilo bi barem malo poštenije da Kastilja svoje ime ne duguje samo činjenici postojanja mnogih vojnih utvrda, utvrđenih gradova ili dvoraca na svome teritoriju, a pokraj svih tih silnih Božjih utvrda u obliku crkvi i samostana što su sazidani kroz povijest od strane onih koji nisu rastakali i sjekli ljude, već su ih povezivali jednom vjerom u istinu o Kristu.

Ljubomir Vranješ

(NASTAVLJA SE)

Sva djela gospodnja...

Picasso, avangardni slikar posebnog božjeg dara

Spomenom imena ovog velikana „zatitra” cijeli umjetnički, a pogotovo likovni svijet. Dvije svojevremene izložbe, jedna u Dubrovniku - „Grafike Pabla Picassa”, a druga u Zagrebu - „Remek djela iz Muzeja Picasso”, navele su me na dublje razmišljanje o ovoj osebujnoj osobi.

Na pitanja koliki je njegov doprinos umjetnosti, koliki je utjecaj na tijekove umjetnosti imala njegova slika „Gospođice iz Avinjona” i kakvu je kritiku ljudskoj bestijalnosti uputio slikom „Gernika”, teško mi je u ovom trenutku sveobuhvatno odgovoriti. Istina je da pokušavam odgonetnuti smisao i poruku koju nosi slika. Moja osjetila reagiraju racionalno i još nisu preskočila umjetničko-estetski doseg, tako da iz ovako velikih djela teško mogu iščitati sve poruke i pouke. Vjerujem kritičarima kojima je povijest umjetnosti poziv i koji su jedinstveni kada na tron umjetničkog stvaralaštva 20. stoljeća postavljaju ovog likovnog velikana. Umjetnost kao poveznica između ovozemaljskog i božanskog, izdašno je dodijeljena ovoj osebujnoj osobi: slikaru, kiparu, keramičaru, grafičaru. Pisane su i pišu se, mnoge kritike, knjige, studije i osvrti. Nešto sam od tog golemog opusa pročitao, a nešto skromno od stvaralačkog i video. Kada bi me netko pitao za moje mišljenje, vjerojatno bi ponovio nešto od onog što su drugi rekli. Svoj stav i sud tek izgrađujem... možda je to smiješno, ali dijelom i preko domaćih ljubimica mačaka.

„Surfajući” internetom dojmile su me baš neke od njegovih naslikanih mačaka koje su obično slikane kao detalj kompozicije. Možda je to zato što sam imao kućnog ljubimca Čarlija. Imao sam ga tada već desetak godina. Njegov izgled i njegovu narav relativno sam dobro poznavao. Zato su me Picassoove mačke fascinirale. Modernim slikarskim potezima Picasso prikazuje izgled i čud ovog ljubimca. Ostali autori prikazuju mačke uglavnom umjetnički, dekorativno: mačku na spavanju, mačku koja prede, mačku koja se igra klupkom vune ili mačku sa svojim podmlatkom...

Pablo Picasso: Mačka i ptica

Moderan, slojeviti slikarski prikaz ove kućne ljubimice, otkriva složenu tjelesnu i mentalnu strukturu ovog bića. Bezkompromisna narav grabežljivca i lovca, bilo da se radi o hranjenju ili zaštiti mlađih, izbjija iz svakog iscrtanog grčevitog pokreta. Genijalni ubojica kojeg vodi instinkt samoodržanja, šulja se oprezno krovom s ulovljenim krvavim plijenom u zubima. Razdvojeni pogled s dva različito usmjerenata oka, napeta mišićna struktura, oštре razvučene kandže, visoko uzdignuti rep, kao znak spremnosti na brzu reakciju, obrambeni skok ili bijeg, sve je to sadržano na slikama velikog majstora.

Sjećam se jednoga prizora iz filma o Picassu (glumi ga Antonio Hopkins). Ljeto je provodio negdje u Provansi tridesetih godina neumorno radeći i zabavljujući se, uz pratnju jedne od svojih ljubavi (mislim da je bila Dora Maar koju je glumila Dorotea Marković). Gledajući mačke objašnjavao joj je zašto su one izrazito mršave od proljeća do jeseni. Mačka – lovac izrazito voli gušterice, stvorenja koja se pojavljuju iz zimskog sna s proljetnom toplinom. Ulovi ih i jede s posebnim tekom. Međutim, gušterica ima u svom

organizmu neku vrstu otrova koji je razlog mršavosti mačaka. Ovu priču možemo provjeriti u našem okružju, pažljivijim promatranjem. Otkad sam priču čuo, prepričao sam je desetak puta. Mačke su izrazito lijepo baš u razdoblju od kasne jeseni do ranog proljeća, a izrazito mršave u preostalom toplijem dijelu godine kada ima gušterica. Kućne mačke, ako ne izlaze van, zadržavaju svoju ljepotu i težinu tijekom cijele godine. I ova priča potvrđuje, koliko je veliki majstor bio poznavatelj stvorenja koje je slikao.

Bio je izuzetno dobar portretist. Modeli su mu često bile dugogodišnje ljubavnice. Iz slojevitosti prikaza, razlomljene strukture, stava, položaja očiju, poluprofila, ponekad širokih nosnica, može se iščitati nevidljiva nutrina slikane osobe, njeni osjećaji i raspoloženja (poistovjećivanje osobe s mačkom, poistovjećivanje je naravi, a ne izgleda). U okviru ljudske vrste poslanje je muškarca i žene različito. Dva smo različita bića iste vrste. Mir i sklad ostvarujemo uz ljubav i čvrstu vjeru. Velikom majstoru to nije uspijevalo. Bio je malo neobuzdana osoba (čak i u poimanju vjere). Nemir i provokacija hranile su njegov umjetnički dar, a istim tim darom provocirao je okružje i navještao budućnost.

Poznavanjem mački i uspoređujući njihov izgled i čud s likovnim prikazom, lakše razumijem i ostalo njegovo likovno stvaralaštvo. Tako lakše naslućujem i sadržaj portreta „Dore Maar”, velike „Gernike” i drugih mi poznatih slika i skica. Možda još ne mogu dohvatiti poruku slike „Gospodice iz Avinjona”, ali nesporno i ovdje je utkan duh i poruka vremena. Kako kažu poznavaci, ova se slika smatra prekretnicom u slikarstvu. Smatra se najutjecajnijom slikom na svijetu. Nastala je u skicama 1906. – 1907. godine. Slomila je tradiciju, okrenula navike, razdvojila, naznačila i navijestila događanja u životu 20. stoljeća. Tako kažu poznavaci! Tumačenje najutjecajnije slike mogu prihvatići, ali za sada još je ne mogu dovoljno razumjeti. A i dio majstorova opusa postao mi je jasniji preko detalja obične mačke. Pretpostavljam da će tako biti i s „Gospođicama iz Avinjona”, preko nekog drugog detalja.

Možda je bolje da nam nije sve jasno; tako ostaje nada i vjera kao trajni poticaj na učenje i razmišljanje.

Ivo Santica

Kruh naš svagdašnji...

Tehnologija uzgoja

„Pri kraju aktivnoga savjetodavnog rada u poljoprivredi, mnogi su mi rekli da bi trebalo napisati najvažnije što sam sve kroz ove godine naučio iz knjiga prakse i pokusa. Tako sam se odlučio napisati ovaj vinogradarski priručnik u kojem nema općega i nepotrebnoga, prepisivanja ili prerađivanja onog što se lako može pročitati u standardnoj stručnoj literaturi. Naglasak je na saznanjima koja su proizašla tijekom moga dugogodišnjeg praćenja i proučavanja vinogradarske proizvodnje poluotoka Pelješca i okolnih krajeva.”

*Ivo Kirigija,
iz predgovora knjige Tehnologija uzgoja vinove loze na Pelješcu,
Potomje, 2017.*

Ivo Kirigija, dipl. ing. agr. pristupio je izradi ovog priručnika s pozicije dugogodišnjeg pratitelja i proučavatelja vinogradarske proizvodnje poluotoka Pelješca i okolnih krajeva. U ovom radu vrlo su detaljno obrađeni svi dijelovi koji se odnose na ukupnost tehnologije osnivanja novih vinograda i dakako, na uzdržavanje postojećih. Od posebne su važnosti i pojedina poglavljia priručnika: *Bolesti i štetočine vinove loze, Detaljan osvrt na podjelu pesticida, njihovu otrovnost, karencu te na rukovanje, pripremu i doziranje istih sa slijedom i mogućnostima miješanja.* Autor se na kraju osvrnuo i na vremenske nepogode koje mogu prouzročiti štetu različitog intenziteta u vinogradu te mjere koje je preporučljivo poduzeti.

*Nikola Mirošević,
iz recenzije knjige Tehnologija uzgoja vinove loze na Pelješcu,
Potomje, 2017.*

Naslovница knjige

Tehnologija uzgoja vinove loze na Pelješcu

Ivo Kirigija rodio se 9. prosinca 1947. godine u Potomju. Diplomirao je na Poljoprivrednom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Radio je kao stručni terenski radnik u Stanici za južne kulture u Dubrovniku, zatim u Poljoprivrednoj komori pa u Hrvatskom zavodu za poljoprivrednu savjetodavnu službu i na kraju u Poljoprivrednoj savjetodavnoj službi. Osim stručnih poslova na te-renu, održao je brojna predavanja, sudjelovao na agronomskim skupovima te napisao stotine stručnih članaka iz vinogradarske problematike. Autor je knjige *Praktično vinogradarstvo* (1979) i koautor knjige *Dingač, knjiga o velikom hrvatskom vinu* (2008). Živi i radi u Potomju.

Ložđe

Lozi hraniteljici

Lozo hraniteljice,
ruke moje majke plijuć su te milovale.
Oblike tvom trsu otac je davao.
Plodovima svojim trud si im uzvraćala,
iz tvojih grozdova crvena krv je potekla.
O, kriva, tvrda, kvrgava stabljiko,
u zemlji tvrdoj, u zemlji škrtoj,
u ložđu starom, u baštini našoj.
Odu bih spjevat ti htjela,
jer hraniteljica si bila svima.
Život i skule si nam dala,
ti tvrda, kvrgava stabljiko draga.
U listovima tvojim čutim znoj mojih predaka,
u žilama tvojim kao da teče krv njihova.

Anka Mandić, rođ. Šunj

Kruh naš turistički

Nedavno sam treći put nakon ratnih strahota, obnovio svoje tako nezaboravne mladenačke vidike, zatvoren kao u drevnoj opatiji proljetnom kišom i oštrim vjetrom, gledajući u kunovsko obzorje obavijeno maglom i sitnim kapljama kroz veliki južni prozor na hodniku. Sve kao nekad: Košarni Do zabijen daleko u tamno zelenoj pozadini, pa Županje Selo s razlikom grdnih ruševina iza kojeg se skriva Zakotorac, zavičaj najstarijeg Hrvata u povijesti kardinala Petra Ilirskog, graditelja slavne bazilike svete Sabine na rimskom Aventinu iz V. stoljeća. Pa dalje tamo na brijezu starohrvatski sveti Stjepan, hram sela Prizdrine. A oko mi brzo hita na pitomo selo, rodno mjesto čuvenog Jeronima iz Potomja, naše gore lista... Dalje, od Potomja Gruda, nekoć Dubrava, prvo sijelo kunovske župe, zatim Gornje i Donje Pijavičino, nemilo poharano kao nekoć hrvatska sela za tatarske provale. A, u duhu gledam Oskorušno, Osobljavu, Borje, Podobuče i Postup.

Nedjeljko Subotić, *Crkva i samostan na Kuni*, Kuna, 1981.

Ovako je Nedjeljko Subotić opisao svoj treći poslijeratni dolazak u samostan Delorite na Kuni. Lijep opis naših sela smještenin oko koljevke zvane Župa. Zelene doline zasađene lozom i maslinama. Ljudi trudni, žuljevitih ruku, vrijedni seljaci.

Sjećam se kako je svaka moja molba počnjala: „Rođena sam u siromašnoj seljačkoj obitelji!“ Bilo je to nešto kao kazna, kao teret. Seljačko se vezivalo za siromašno. I bili su siromašni, tlačeni porezima. Ako bi samo malo više imali, bili su neprijatelji, „kulaci“.

Bogu hvala takvo je vrijeme ostalo iza nas. Danas se ova zelena, vinogradarska i maslinarska dolina osim vinogradastva, okrenula k moru, k turizmu.

Kuna je sišla u Crkvice. Zgradilo se dosta lijepih, modernih kuća. Turisti dolaze u ovu pitomu uvalu. Prvi put u strahu od pogleda na strminu koja se spušta do mora i uski put pun zavojica. Ali, tko jednom prođe, nauči se. Uz

pogled na more i ušće rijeke Neretve, od čije ljepote zastaje dah, sve se brzo zaboravi.

Oskorušno je sišlo u uvalu Prapratnu. Ljudi izgradili kuće, izdaju se apartmani. Mir, tišina, čisto more, ljubazni domaćini. Pravi raj na zemlji!

Donja Banda je izgradila Postup. Nastalo novo lijepo mjesto. Ljudi za stalno prešli živjeti tamo. Mala Crkva sv. Vlaha i svete mise na blagdane načinile su od ovog mjesta ugodno boravište. Nije čudo, što se gosti koji ovdje dođu, rado vraćaju. Sve im je kao na dlanu i pogled na Korčulu i kupališta i cesta s kojom se može kuda ti srce zaželi.

Podobuče i Borje, dva gnijezda utaborena od starine, oduvijek su se turizmom bavila. Lijepе uvale, pješčane plaže, mir, tišina, kristalno more, kao stvoreni su za odmor duše i tijela. Turizam od prije-turizam i sada cvijeta!

Potomje i Pijavičino je sišlo u Dingače. Naselja Potočine, Borak, Drme, Zaškoj mijenjaju svoje lice. Nekadašnji magazini, kućice i košarice, pretvorile se u lijepе kamene kuće, poneke s bazenima. Mnogo je toga još i na novo izgrađeno. Borak postaje i stalno boravište nekim obiteljima.

Tu je i Osobljava, staro mjesto raštrkano u više sela uz krasnu valu oduvijek je bila mirno i ugodno boravište gostima, fizički je tako blizu Sreseru, a duhovno vezana za župu Uznesenja Blažene Djevice Marije u Kuni.

Ne pišu se više molbe „Rođena sam u siromašnoj seljačkoj obitelji”. Zahvaljujući snalažljvosti našeg „siromašnog seljaka”, nismo više ni siromašni seljaci. Turizam cvjeta. Djeca mogu mirno na školovanje u svijet. Stariji imaju dostojan život. Ni crkva više nije sablasno prazna. Za vrijeme ljetne, turističke sezone brojni stranci dolaze na svetu misu u Deloritu.

Tako uz kruh naš seljački, vinogradarski i maslinarski, imamo i kruh naš turistički!

Rina Tomelić

Al od svega najveća je ljubav

Vama, vama svima – moja poruka mladima

Za sve vas bih htio samo ono najbolje: dobro zdravlje i miran život u našim lijepim domovima, kako to jednostavno kaže najstariji hrvatski pozdrav: *Mir i zdravlje ovoj kući!* Ovo je bio pozdrav naših najstarijih pradjedova kad bi prelazili kućni prag prijatelja ili susjeda...

Ne zaboravite nikad da ste kćeri i sinovi ove Domovine, da je ovo vaša Doma! Vaš rad, vaša djelatnost, a ma koja ona bila, neka ne vodi računa samo o profesionalnom dostignuću, nego i činjenici da predstavljate krajeve, koji su bili stoljećima kolijevka uljudbe i skladnosti mediteranske civilizacije i kulture hrvatske.

Važno je da ne napuštate ovo Doma, makar vam prilike izgledale vrlo teške, ali ako se i na to odlučite, onda prije toga morate ovdje stvoriti sebi obitelj, kako su to činili naši stari pomorci, prije nego su odlazili na daleka putovanja.

Imajte uvijek pred očima, našeg Mata Harlovića kad vam kroz pjesmu govori veliku istinu:

*Zaludu je gora gusta
 Kad nij u njoj ko boravi
 Bez pritke je loza pusta
 Kao i vila bez ljubavi...*

Pomozite jedan drugome. Učinite to zdušno i od srca, a što je najvažnije, pomozite odmah, ne čekajući da onaj drugi moli ili pita jer su stari govorili „(...) dvostruko daje onaj koji brzo daje i pomaže.”

Kad možeš, podi u Hram Božji, u te naše crkve pa makar kako ti one male i skromne izgledale jer je tu molila i tvoja mati i hodio tvoj otac. Ne zaboravite ni molitve kad budete ispraćali majke i očeve na njihovom posljednjem putu...

Ne zaboravite naše velike svetkovine: Božić, Uskrs, Deloritu, Sv. Antu i druge. Obnovite kolendare na Staru godinu, kao i otkupnice uoči imendana. Na svakom piru neka se pjeva:

*Veselmo se braćo, kad se sastasmo
Tuga i žalost prođe kad se vidjesmo!
Mladoženja napija mladoj:
Pero je popio Kati je napio
Napij mi se draga Kate Bog te živio!
Živila, mnogo ljeta sretna bila
Bila mnogo ljeta, živila!*

*Evo vino pečeno
Loza ga je rodila
Pijmo ga braćo veselo
Da nas čuje sve selo
Da smo veselo, veselo!*

A kad dođe prvo dijete, ti ćeš kroz šum i udare vjetra, kroz zrake sunca i oblake čuti glas prijatelja koji te pozdravlja starim hrvatskim pozdravom
MIR I ZDRAVLJE OVOJ KUĆI!

Pero Digović, Dubrava Dubrovnik, Dubrovnik, 1990.

Vjera, katarze, ekspresija - Crtica o slikarstvu Ambroza Testena

Povodom 120. godišnjice slikarova rođenja

„Slikarstvo je izraz duše, a ne rezultat naučenog ili misaonog.“ (Ambroz Testen)

I.

Iako su životne okolnosti, umjetnička promišljanja i duhovni/moralni stavovi koji su odredili životni put fra Ambroza Testena međusobno vrlo tijesno isprepleteni, Testenovo slikarstvo nije produkt njegova životopisa niti je njegovu umjetničku bit slikarovim životopisom moguće objasniti, no detaljniji uvid u zbivanja koja su Testenov život usmjeravala svakako nam može pripomoći da njegovu slikarsku priču bolje razumijemo.

Ambroz Testen (1897.- 1984.), hrvatski slikar (samouk) i franjevac, brat laik, kuhar, vrtlar, čuvar muzeja i sakristan porijeklom je Slovenac: rodio se 31. kolovoza 1897. godine u Loki pri Mengešu blizu Kamnika u Sloveniji, u brojnoj obitelji, kao jedno od osmero djece. Učenje ga baš i nije odveć privlačilo, no volio je risati što ga je na izvjestan način izdvajalo od druge djece u školi i usmjerilo prema slikarstvu, kojemu će se, i pored povremenih prekida, uvijek iznova vraćati, i u kasnijoj životnoj dobi (u posljednja dva desetljeća) ostvariti svoj slikarski apogej. Zajedno s tim došle su i pohvale, 1980. godine tiskana je i monografija o njegovom djelu (autor Ive Šimat Banov), no Testen je sve izrečeno, prisjećajući se nedobronamjernih kritika pa i otvorenog prijezira kojima su ga, kao slikara samouka, neki likovni poslenici jedno vrijeme obilato zasipali, samo skromno komentirao:

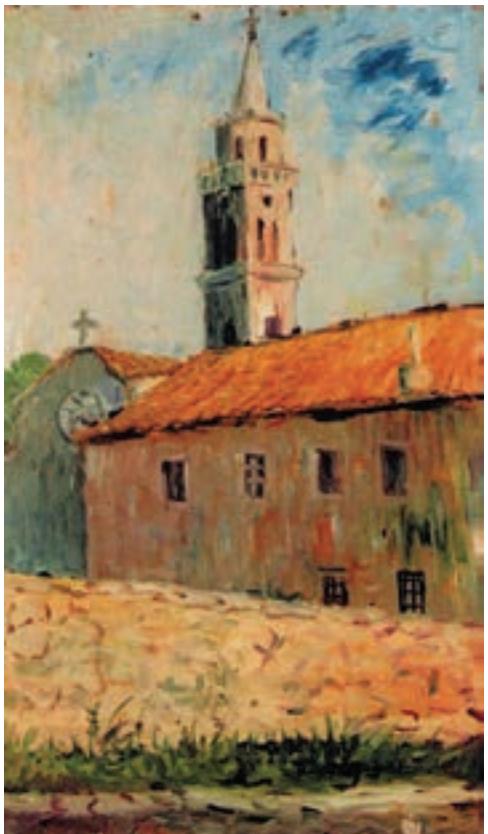
Ništa se ja poradi ovoga interesa za moje djelo nisam uobrazio. To nije u mojoj naravi. Uostalom, služim Redu koji ne bi smio poznavati oholost. Ipak, drago mi je da su slike na ovaj način spašene... A mislio sam; kada umrem, ljudima će to samo smetati, prezirat će ih. Sjećam se kako sam brdo crteža u Krapnju bacio u smeće! A tek u Kuni! Djeca su od tih papira radili zmajeve...

Možda su mu se u tim trenucima zakašnjele slave, s obzirom na njegov redovnički status i psihološki habitus, činile značajnijima ili bližima neke važne godine sa samog početka njegova životnog puta: 1913.-ta, na primjer, kada je u dobi od šesnaest godina zakucao na vrata zadarskog franjevačkog samostana (slovenki franjevci su u to vrijeme odlazili na školovanje u hrvatske franjevačke samostane) u kojemu je započeo pripremu za redovnika i naučio krojački zanat, ili 1916.-ta, kada je unovačen u austrijsku vojsku i otpremljen na ratišta u Tirolu i Štajerskoj, gdje je ostao gotovo pune tri godine, ili možda 1918.-ta, godina kapitulacije Austrije i završetka rata te svog dezterterstva iz vojske i jedanaestodnevног pješačenja iz talijanskog Merana do Ljubljane koje je poduzeo zajedno sa sudrugovima iz blatnih rovova, a zatim i višemjesečног teškog fizičkog rada u Ljubljani kojim se prehranjivao ne misleći se vratiti u samostan.

Bile su to nesumnjivo godine vrijedne sjećanja, jer je, nakon trpkosti proživljenog iskustva i životne ugrose, koju je uz prisjećanje na sigurnost i ugodu mirnog (iako strogog) samostanskog života bilo lakše podnijeti, vjerojatno iscrpljen od proživljenih nedaća i nedovoljno spremjan za nove žestoke životne bitke koje bi, neprijeporno, morao samostalno vojevati, samozatajno, ali i ponešto rezignirano zaključio:... „*ne imati ništa znači da se ni za što ne moraš gristi*“; 1920. odlučio se vratiti redovničkom pozivu (koliko je i jeli tome pridonio rasap njegove obitelji - u relativno kratkom roku umrla su mu oba roditelja i šestero braće i sestara - teško je reći!?) - primljen je u Franjevački samostan u Dubrovniku, gdje radi u vrtu, pripomaže u kuhinji, pravi voštanice i... počinje ozbiljnije snivati o slikarstvu.

U godinama koje su slijedile njegovo fratarsko pozvanje vodilo ga je prvo u Cavtat (Franjevački samostan Gospe od snijega, 1925.-1927), zatim u franjevački samostan Gospe od Andjela u Orebiću (1928.) i na koncu u Kunu na Pelješcu gdje je u Franjevačkom samostanu Deloriti ostao punih deset godina (1929.- 1939.).

Pelješka iskustva, čini se, bila su presudna. Blizina Medovićevih slika, mediteranski ambijent pelješkog kraja, prijateljska druženja s dr. Cvatom Fiskovićem, korčulanski dodiri s Maksimilijanom Vankom i zajedničko slikanje na obližnjem otočiću Badiji, ali i odbijeni poziv da se upiše na studij slikarstva na ALU u Zagrebu, definitivno su odredili Testenov redovnički i

Fra A. Testen, pogled na samostan i crkvu u Kuni

Testen je izgradio osebujan duhovni i umjetnički svemir; ostavio je za sobom vrijedno i protežito slikarsko djelo, djelo koje je, kao sredstvo sjedinjenja s Bogom i kao način objave svojih promišljanja drugima, bilo daleko ispred njegova vremena, iskazavši se kao jedan od najplodnijih i (uz Ivu Dulčića i Đuru Sedera) najznačajnijih slikara u sakralnom hrvatskom slikarstvu druge polovice 20.stoljeća.

U nešto više od tridesetak godina ozbiljnijeg bavljenja slikarstvom Testen je naslikao veliki broj crteža i slika. Crtao je uglavnom na papiru, a najradije je slikao sepijom, tušem, pastelom, gvašem i akvareлом. Svoje

slikarski put. Ostao je redovnik, a slikarstvom se bavio samo u vrijeme predaha od samostanskih dužnosti, često oviseći, u nabavi pribora za rad (olovaka, papira, boja i drugog materijala), o skromnim materijalnim mogućnostima kako vlastitim tako i onim samostanske zajednice.

S Pelješca je premješten u Franjevački samostan sv. Križa na otoku Krapnju (1939.-1961.), a nakon Krapnja i šestogodišnjeg službovanja koje je odradio ponovo u Orebiću (1961.-1967.) odlazi službovati u Franjevački samostan sv. Eufemije u Kamporu na otoku Rabu, gdje će ostati sve do svoje smrti. Umro je u Zadru 7. siječnja 1987. godine.

Živeći skromno i u odricanju kako to pravila franjevačkog reda nalažu, fra Ambroz

radove neštedimice je darivao ili ostavljao za sobom u samostanima nakon svakog premještaja, a kako je bio darežljiva i ne odveć sistematicna osoba, mnogi su njegovi crteži i slike raspršeni i zagubljeni tko zna gdje sve ne i, nažalost, bespovratno izgubljeni.

U svom radu smjelo je koristio boju, a u razlaganju predmetnosti na mrlje, u deformiranju likova i forme, u svojevrsnom *horor vacui* i prenatripanosti detaljima (jeli to možda bila projekcija „straha od promašenosti, nedovršenosti i svoje nesavršenosti, nedostojnosti sebe kao dijela Božjeg nauma“?; L.A.), u nedorečenosti motiva, u naglim izmjenama oštih, ispre-sijecanih, mrljastih i mekih poteza, te u konglomerantnosti ili dijagonalnosti (usmjerenosti od lijevo dolje prema desno gore) kompozicije, (pri čemu su došle do izražaja Testenova spontanost, nezatomljena energija rukopisa i svježina mašte kojom je nadograđivao svoje slikarske motive), bez obzira o kojem je sadržaju riječ (sakralnom ili svjetovnom), uvijek je razvidan snažan ekspresionistički naboј koji se očituje u brzini rada, u naglašenim sučeljenjima svijetlih i tamnih dijelova kompozicije, u distorziji / izobličenju oblika te u akcentiranju/iskazivanju prepregnutih psiholoških odnosno emotivnih stanja, kao i u zanemarivanju estetskih dodvoravanja... što svaku od njegovih slika čini iznimnim spojem realnih i nesvjesnih projekcija viđenih ili izmaštanih detalja amalgamiranih psihodinamičkim ljepilom introspeksijske naravi/diskursa. Početak slikanja svakog pojedinog motiva, poglavito kada je riječ o religioznim slikama, uvijek je isti i gotovo predvidljiv: slikar bjelinu podloge budi/prska/truni mrljama boje/tuša i stvara mutnu i(li) mrljastu osnovu, koju će laviranjem ili dodavanjem gušćih nanosa boje ili crnila te superponiranjem okvirnog crteža, propitkujući (i pronalazeći, odnosno potvrđujući) sebe i svoju vjeru i mogućnosti, promaknuti u željenu formu: u određeni konkretni oblik ili u odgovarajuću asocijativnu strukturu – **u ljudski lik, zmiju** (simbol nagovora na grijeh, simbol prirodnih nagona), pijetla (amblem Krista, simbol pameti i prevlasti duhovnog u ljudskom životu), **pticu** (simbol slobode i slobodne duše), **kotač** (simbol čovjekova bivstva prenesenog na cjelokupan kozmički plan, simbol jedinstva prenijetog u cjelokupnost, materijalizirano osvješćenje postojanja čovjeka kao individue, a ujedno neodjeljivog od Tvorca/Boga i svega što je On stvorio), **leptira** (simbol lakoće i nesputanosti, i ljudske duše slobodne i neovisne o tijelu), **križ**,

oblak... – u simbole svojih „ambivalentnih misli, osjećaja, slutnji, sumnji i uvjerenja...očitovanja razapetosti između nagona tijela i zakona duha kojima se podredio, te anksioznosti proizile iz nerazriješena intrapersonalnog konflikta“ (Lesac, Ana, Fra Ambroz *Testen - Naslikana snoviđenja jednog fratra*, Acta med-hist Adriat 2011; 9(2); 327-340).

Tjeskoba/anksioznost (kojom je ovlađao, odnosno koju je liječio/suzbijao/rješavao svojim slikama), uzburkane emocije, vjera oblikovana religijom i duhovnost koja mu je omogućavala stvaralačku „slobodu i zaobilazeњe nametnutih pravila i sputavajućih okvira“ (L.A.) Testenova su umjetnička legitimacija.

Slikarstvo je izraz duše, zapisat će slikar u svojoj autobiografiji, a ne rezultat naučenog ili misaonog (procesa, op.a.). I tu sam bio sam sebi učitelj. Radim brzo. Ponekad grozničavo. Crnina otvara crninu, ova bjelinu. Pogotovo brzo radim u tušu. Teško su se ljudi iz moje okolice navikli na njih (na crteže i slike, op.a.). Mislim da će jednom shvatiti. Slikam u toj nadi...

I shvatili su, mnogo prije nego li je on to očekivao; i njegovo su slikarstvo prihvatali i potvrđili kao vrijednost koja je neprijeporna, ubikvitarna / sveprisutna, neizbrisiva i danas svima zajednička.

Svoje slike slikar je potpisivao s **Testen**, ali vrlo često i znakovito sa **T**. – početnim slovom/inicijalom svog prezimena; ne slučajno, jer **T** je grafički simbol slova **Tau** - devetnaestog slova grčke abecede, koje je ujedno i simbol završetka i ponovnog rođenja; u kršćanskoj ikonografiji isti oblik ima *Tau križ* (*crux comissa*) - križ sv. Antuna Pustinjaka i sv. Franje Asiškoga, kojega se smatra simbolom spasenja i svetosti, simbolom Božjeg biljega; Bog je iznad svega i uzrok svemu, i uvijek je uz nas; Testen je odlukom da se zaredi svoj život posvetio Bogu, u Božje je ruke sebe dao i Božjim se biljegom obilježio. I sve svoje slike, bez obzira na njihov karakter - Bogu su poklonjene i Božjim biljegom obilježene. Potpisom samo slovom **T**. on to posebno naglašava.

Mnoge od Božjom veličinom i sveprisutnošću nadahnutih slika danas rese prostore pojedinih crkava, samostana, crkvenih zbirk i muzeja, državnih muzeja i galerija, a ima ih podosta i u nekim privatnim zbirkama. Prisjetimo se ovdje tek nekih od njih: sugestivne *Propovijedi sv. Pavla* i drugih ekspresionistički intoniranih starozavjetnih i novozavjetnih motiva, *Križnih*

putova u Orebiću i Kamporu (u crkvi sv. Eufemije postavljeno je 14 postaja *Križnog puta te Raspeće*) ili onog u Brodarici kraj Šibenika, a uz muzejske zbirke Testenovih slika u Kamporu (god. 1989., u sklopu Zavičajnoga muzeja u Kamporu, otvorena je *Memorijalna zbirka slikara fra Ambroza Testena*.) i u samostanu Delorita u Kuni (zbirka otvorena 1996. godine), prisjetimo se i slika poput *Raspeća* (1945., slika nastala nakon Bleiburškog stradanja), ili akvarela poput *Propovijedi sv. Pavla* (1954.), *Biča egipatskog* (1980.) i *Petra koji se tri puta odriče Krista* te radova izvedenih u kombiniranoj tehniци (tuš, pastel, laviranje kistom, pero) među kojima se ističu schagalovski zanjihan *Milosrdni Samaritanac* (1976.), zmijama ekspresivno obavijeni *Laokoont* (1979.), zatim *Pustinjak* (1979.), *Prorok* (1979.), *Šimun Cirenac pomaže Isusu nositi križ* (1980.), *Ecce homo* (1980.), *Krist pada pod teretom križa*, *Proždrljivci* (1981.), *Dvije duše razgovaraju* (1981.) i brojne druge.

Nebrigom samog Testena, ali i suputnika iz njegova neposrednog okruženja, od mnogih vrijednih uradaka ostat će možda samo maglovite reminiscencije (a možda niti to), s njima i žal za izgubljenim blagom, ali i opomena da svaku baštinu, bez obzira na afinitete (i nerazumijevanje) njezinih vlasnika i sredine u kojoj je ona nastala, treba jednako brižljivo čuvati i sačuvati, dakako; kad neke vrijednosti izgubimo, a to Testenove slike ne-prijeporno jesu, kasno je za kajanje.

II.

Živeći svoj samozatajni, skromni redovnički život fra Ambroz Testen vjerojatno nije preveć razmišljao o intrapsihičkoj strukturi (razlozima), psihodinamici i mogućim domašajima svog slikarskog rada niti o karizmi svog slikarskog pozvanja. Ako je pritajice o tome i razmišljao onda je to bio tek još jedan uzlet na krilima franciskanske dobrote: slikanje je fra Testen shvaćao kao oblik radosti i darivanja – darivanja sebe: prvo sebi samome, pa onda i bližnjima, prijateljima, svojoj fratarskoj zajednici, nerijetko i potpuno nepoznatim osobama; slikanje je doživljavao kao oblik sreće zbog vlastite punoće i kao oblik instinktivnog reagiranja na svijet oko sebe, a osobito ga je radovalo jer je (slikanje) bilo medijem mogućeg (i njemu lakšeg) uspostavljanja komunikacije s onima (njemu kompatibilnima) koji su njegovu mrlju,

crtu, lik, strukturu naslikane forme, drhtaj pera ili kista i uz njihovu pomoć iskazanu poruku znali prepoznati i prihvatići/posvojiti svojom otvorenosću, razumijevanjem i s dobromanjernom pohvalom i zadovoljstvom.

Testen je bio maštar, bezazleni, samozatajni, samouki sanjar koji je, slikajući morale i slojevite refleksije biblijskih, mitoloških i hagiografskih motiva i tema, te slike krajolika i cvijeća, uвijek, bez obzira na različitost motiva, pasionirano slikao prizore (ili slutnju) čovjekove (svoje) boli, tjeskobe, tuge, pasionalnosti...Slikajući, sanjaо je čudesne katarzične vizije i snoviđenja u kojima su se svijest i podsvijest slikarova zbližile do neodvojivosti, što je rezultiralo oblicima koji su progovorili ekspresivno rastočenom formom, dramatičnim nemirim, mističnim zanosom te ugrijanošću asocijacija koje rahlost i razdrtost oblika uzdižu snažnim srazom svjetla i tame (sraz dobra i zla, bjelodanosti / životvorne topline sunca i tajanstava mraka) dajući zahvaćenoj motivici iznimnu slikarsku punoću. To se ponajviše i ponajbolje očituje na onim slikama u kojima su, redukcijom kolorita na samo dvije-tri neutralne boje, pojedini oblici razmrvljeni sivilima i naizgled nezavršeni, ali zapravo zaokruženi u svom postojanju (biću) i odmah naglašeni (empatički uzdignuti) kontrastnim, mrljasto izvedenim, crno-bijelim registrima. Takva izvedbena oporost, i duhovna alkemija koja iz nje raste, emaniraju skrušenu poniznost pred Bogom i čovjekom (i pred sudbinom i tajanstvima života, dakako), no zbog čestog kontrastiranja simbola duhovnosti i onih gotovo erotskog naboja (leptir, pijetao - uspravljeni zmije: razapetost između duha i tjelesnih nagona), poetska poruka koja se iz toga čita sve je prije nego li skrušena apologija religioznoj interpretativnoj konvenciji. No zbog punoće naslikanog i gustoće doživljaja, u fra Testenovom slikarstvu, reči će Ive Šimat Banov, „nitko ne gubi: ni Bog ni čovjek, ni vjernik ni slikar“, a još manje onaj tko u Testenovim slikama prepoznae vlastite dvojbe i katarze.

U slikarskom pogledu, Testen je djetinjskom vedrinom, svježinom mašte, neposrednošću u iskazu i posvemešnjom slobodom i smjelošću u izboru, pa i miješanje slikarskih tehniku, osvojio svoju vlastitost, svoj vlastiti umjetnički prostor (i naša srca), iskazavši se slikarom koji je s razlogom postao jednom od općih vrijednosti suvremenog (poglavitno ekspressionističkog) hrvatskog slikarstva.

Zato je stodvadeseta godišnjica slikarova rođenja dobar povod da se još jednom prisjetimo njegova umjetničkog rada i djela pred nešto više od dvadeset godina (manjim ali suvislo zaokruženim dijelom) izloženog u prostorima u kojima je godinama boravio, radio i djelovao i kao svećenik-laik i kao slikar - u samostanskim čelijama franjevačkog samostana u Kuni na Pelješcu, u Deloriti - gdje se domaća čeljad, a i svaki dobronamerni prolaznik, mogu napojiti, umiti i osvježiti dobrotom, prostodušnošću i zanosom slikara-pjesnika koji je tako nevino slavio „zajedništvo svih sila prirode i ljudskog duha“. I fra Testen je, naime, slično svom duhovnom uzoru i ocu, utemeljitelju svog isposničkog reda, slavnome Asižaninu, skrušeno i smjerno ljubio život, prirodu, i sva ljudska bića i živa stvorena, i toj je ljubavi izgarao nastojeći „obnoviti život divinizacijom običnog.“

Jeli u tome uspio? Njegovo slikarsko djelo, kao uostalom i nepretencioznost i skroman način života, govore da jest: to najbolje svjedoče njegove slike izložene u prostorijama kunovske Delorite (kao i slike iz drugih sredina u kojima je boravio i radio). Neodoljivim čarom jednostavnog i običnog one uzdižu i slave život u njegovoj najplemenitijoj punoći i istini. Slave i svog tvorca, koji plijeni svojom vjerom, svojom strašću, zanosima i neiscrpnim nadahnućem; i svojom dobrotom, koja je beskrajna.

Antun Karaman, Dubrovnik 1984./2017.

Sjećanje na prošla vremena

Gruda

Na istočnom dijelu sela Potomja smjestila se Gruda. Izgledom lijep i živopisni zaselak. Leđa su joj obrasla *oštikama* i lovoram, a lice joj miluje sunce. Gruda je puna lijepih obiteljskih kuća. Može poslužiti kao inspiracija svima koji vole umjetnost, pogotovo onima koji vole slikarstvo. Nad Grudom dominira crkvica Sv. Josipa. Sv. Josip je zaručnik Blažene Djevice Marije. „Radnički naboј“ ovog sveca prelio se i na ovaj lijepi zaselak. Velika i bogata imanja u rukama su izuzetno vrijednih mještana. Gruda je predavala više grožđa u vinariju Dingač, nego poneka župska sela. Zimzeleni, mirišljavi lovor i malo „neugodna“ *oštika* okružuju zaselak. Iz tog okružja pjevom ptica počinje i završava dan. Proljeće je godišnje doba kada bi trebalo ostati u selu, osluškivati i uživati u pjevu, a *rabotu* preskočiti. A baš proljeće traži ozbiljnog i velikog „radnika“. Mještani ne zaboravljaju nadimak svog zaštitnika „radnika“, odlaze u baštinu, a slušanje ptičjeg pjeva prepuštaju samo starijima i nemoćnima.

Povrtlarstvo je jedna od djelatnosti ovoga lijepog mjesta. Neusporedivo je „kvalitetnija” nego u Potomju. Bob, kupus, zelena salata, pomadore, tikvice, a i druge povrtlarske kulture... užitak je sve to pogledati. Ljudi su vrijedni i poduzetni.

Velika *rabota* ostavila je i posljedice. Broj ugrađenih umjetnih kukova u odnosu na broj stanovnika, najveći je u Europskoj uniji, a motorne pumpe i motokultivatori pogubno su djelovale i na sluh mještana. „Molim?! A!? A!? A!?” - riječi su koje se u Grudi najviše koriste.

Istok, taj čudni istok iz kojeg su nikle revolucionarne ideje... i u Grudi su ostavile svoj trag. Socijalna osjetljivost koja je trebala biti dominantna ideja, ugasila se i ovdje, a ne zna se zašto. Stanje duha i naravi ispoljilo se u kriznom vremenu našeg zadružarstva koje je novijeg datuma. Ideja podržavanja nemogućeg, može se reći, pogubno je utjecala na cijelu našu Župu. Utjecalo se i podržavalo pojedinca, nesposobnog i nepoštenog, a u isto vrijeme uništavalo ono što je bilo najvrednije – vrijedno kao zlato; trud naših očeva i djedova. Trud njihovih ideja i žuljevitih ruku. Sve je zgaženo. Vraćam se na ono što sam spomenuo: socijalnu osjetljivost. Ne samo da se zaboravilo na socijalnu osjetljivost i ljubav prema bližnjem, već se isključivo zadovoljavao osobni interes. Odlučivalo se o egzistenciji većine, a zadovoljili samo potrebe manjine. Tužno i jadno bez imalo grižnje savjesti. Neka mi oproste pošteni i dragi ljudi ovoga lijepoga zaseoka, o njima sada ne pišem.

Trebao sam još puno toga lijepoga napisati o ovom slikovitom mjestu, ali nemam snage jer mi učinjeni postupci prigušuju tu želju.

Izgradnja velebnih vinarija i restorana, vožnja skupih automobila, ostati će uvijek u sjeni onog što je nestalo.

Istok, taj čudni istok, izvor je velike gorčine. Velike svjetske ideje slike su se u veoma male glave i napravile kaos. Neka im Bog pomogne jer nisu znali što rade.

Ivo Santica

Kazne u presudama suda Janjinske kapetanije

Potpadanjem pod dubrovačku vlast Pelješac je kao i područje Dubrovačke Republike bio podijeljen na knežije i kapetanije. Institucija kneza Pelješca ustanovljena je 1334. godine, a njegova dužnost bila je upravljati i dijeliti pravdu u civilnim i kaznenim parnicama. Vremenom se administrativna podjela mijenjala i prilagođavala potrebama, pa se već 1343. godine Pelješcem upravlja iz dva administrativna središta, Stona i Trstenice u kojoj je formirana kapetanija s jurisdikcijom nad područjem Pelješke Župe, Trpnja i poluotočne obale od Podòbuća do Lovišta. Stonski knez i kapetan Trstenice sastajali su se jednom mjesечно i zajednički dogovarali djelovanje za očuvanje ovoga područja. Godine 1465. formirana je i Janjinska kapetanija, pa je Stonski rāt tako podijeljen na tri administrativne jedinice. Takva će se podjela zadržati sve do sloma Republike, osim što će posebne okolnosti ponekad nalagati da se za obje kapetanije bira samo jedan kapetan, naročito nakon potresa 1667. kad je bilo vrlo teško popuniti sva mjesta u organima vlasti.

U civilnim postupcima, u kojima su stonski knez, odnosno trstenički i janjinski kapetan dijelili pravdu, sudjelovali su i suci porotnici koji su se birali među uglednim domaćim stanovništvom, a najveći broj sporova koje su rješavali bili su kazneno-pravne naravi: zbog fizičkoga napada, prijetnje, uvrede, klevete ili psovanja.

Za zvanje kapetana izabirala su se mlađa vlastela koji su na svome području predstavnici vlasti s upravno-sudbenim ovlastima. Janjinski je kapetan naizmjenično boravio u Janjini i Trpnju, ali je tijekom 18. stoljeća većinom bio u Trpnju. Narod ga je najčešće nazivao knezom, a njegovo sjedište kneževim dvorom. Kapetaniji i knežiji bilo je povjerenovo sudovanje u sporovima manjeg značenja koji su se pokretali privatnom tužbom ili po službenoj dužnosti, a dokazni postupak obavezno je sadržavao ispitivanje svjedoka i stranaka, a često i rad vještaka. Za teža krivična djela bio je nadležan Sud kriminala u Dubrovniku, a dužnost kapetana bila je u takvim slučajevima krivca lišiti slobode i ispitati svjedočke, te o tome izvijestiti sud u Dubrovniku.

Kapetanova ovlaštenja bila su vrlo široka, a mogao je odlučiti i o stvarima koje u tužbi nisu bile navedene, što je ovisilo o pristupu i procjeni

pojedinog kapetana. Obično bi se spor okončao mirenjem, ali je bilo i suprotnih primjera.

Analiza izvora iz arhivske serije Lamenti di Janjina ili Janjinske žalbe pokazje vrlo široki dijapazon kazni koje su zabilježene u presudama. Kazna zatvora izrečena je 112 puta, od toga 53 puta alternativno s nekom drugom kaznom, najčešće novčanom. Najveća zatvorska kazna je iznosila tri mjeseca i izrečena je samo dva puta – Ivanu Bubrigu iz Zakotorca jer je istukao svoga brata i rekao mu „pasja vjero” i 1778. Andriji Harloviću iz Zakotorca zbog vrijedanja kapetana. Harlović je prijavljen zbog svađe s bratom tijekom

koje je vrijeđao kapetana govoreći: „Osramotio ti je čer..., knez od Pelisca... knez od Pelisca i od Trpnja”, na što ga je brat Stjepan opomenuo da ljudski govori, ili će ga prijaviti knezu od Trpnja... Ovaj je, međutim, nastavio vrijeđati odgovarajući. „Zabićemi nos u guzicu i ti i knez... prvo trpanjski, pa

peliški.” Neusporedivo manje bio je Harlović goropadan sutradan pri saslušanju pred kapetanom u Trpnju kada je pokajnički izjavio. „Valjda san bio pijan ako san izgubio rispet i vami i knezu od Pelisca, erbo se ja ne mogu spomenit od tega.” Harlović je kažnjen najvećom kaznom koju je mogao izreći kapetan – tri mjeseca zatvora u Dubrovniku tijekom kojih svake sute bote mora pred lužom stajati dva sata s jezikom u procjepu, a uz to još ima platiti 15 dukata. Stajanje s isplaženim jezikom ili jezikom u procjepu bila je vrsta kazne sramoćenja koja se, iako rijetko, ipak susreće u presudama Janjinske kapetanije uz još dvije vrste kazni sramoćenja:

1. Vođenje osuđenika na magarcu kroz mjesto licem okrenutim prema repu te izlaganje na stupu sramote – Ta je kazna izrečena samo jednom i to u kombinaciji sa zatvorom, zbog krađe.

2. Morica - Ova kazna podrazumijevala je stajanje u sredini crkve za vrijeme nedjeljne mise s voštanicom u ruci i sa dva teška kamena zavezana na krajeve konopca koji je osuđeniku preko vrata prolazio s jedne strane na drugu. U selu Dubravi u pelješkoj Crnoj Gori, u crkvi Sv. Mihovila pronađen je takav kamen koji je lokalno stanovništvo nazivalo „kažnjeni kamen”. On je u sredini imao šupljinu promjera 10 cm kroz koju se provlačio konop, a kamen je težio između 8 i 10 kg.

Kazna „S jezikom u procjepu” bila je vjerojatno lakši oblik *morice* gdje se osuđenik prve sljedeće nedjelje za vrijeme mise izvrgavao ruglu bez teškog kamenja, ali s isplaženim jezicom. Učinak kazne bio je više psihološki, a izricale su se uglavnom zbog uvrede.

Ako je kazna bila alternativna i omogućavala izbor između izlaganja u crkvi i zatvora, osuđenici su radije odabirali zatvor, a između zatvora i novčane kazne redovito su se odlučivali za novčanu. Tako je izvjesna Mare, žena Ivana Vlahovića iz Trpnja, više voljela poći 15 dana u zatvor nego biti izvragnuta ruglu zbog uvrede. *Morica* je izrečena i 1764. godine Stjepanu Juroviću i Franiću Purišu zbog nesavjesnog obavljanja javne službe i samo je jedna od kazni na koje su osuđena ova dvojica procjenitelja. Obojica su, naime, dobili doživotnu zabranu obavljanja procjeniteljske službe i zabranu svjedočenja, a presuda je zanimljiva jer je donesena po tužbi iz 1764. godine u kojoj Nikola Radoš iz Košarnog Dola tuži Luka Matkovića iz Borja zbog štete koju je učinila Lukova stoka. Očito su se stranke izmirile ili nagodile, no presuda je ipak donesena, ali protiv dvojice *stimatura* (procjenitelja), Stjepana Jurovića i Franića Puriše jer je ovaj zadnje rečeni procijenio štetu bez izlaska na teren.

Posebno je uočljiva stroga kazna tromjesečnog zatvora izrečena Ivanu Bubrigu koji je brata pretukao, izgleda, pogrešne godine jer mu je kaznu odredio kapetan Nikola Matov Ghetaldi, koji je na toj dužnosti bio 1743. i 1744. godine, a ostao je zapamćen po svojoj strogosti. U svom je mandatu izrekao sedam zatvorskih kazni od kojih su tri bile dulje od mjesec dana, a izdržavanje kazne otežavao je stavljanjem željeznih okova na noge. Bubrig je u zatvoru bio okovan mjesec dana.

U presudama Janjinske kapetanije izrečena je samo jedna kazna prisilnog veslanja na galiji, a dva puta je zbog fizičkog napada tuženik upućen

na besplatnu vojnu službu. Ova kazna često je imala ekvivalent u određenom novčanom iznosu. Prisilni rad mogao se odnositi i na čišćenje javnih površina ili na obvezu popravljanja učinjene štete na objektima ili imovini tužitelja, a troškove parnica u pravilu je snosila stranka koja je izgibila spor. Kada je krivično djelo prouzrokovalo ozljedu, počinitelj je imao ozlijedeno-me nadoknaditi sve troškove liječenja i izgubljenu zaradu za period u kome oštećeni nije mogao raditi.

Novčana kazna bila je česta jer je osim represivnog i preventivnog učinka donosila i korist zajednici, uz uvijek precizno navođenje svrhe u koju će se novac upotrijebiti – za popravak kapelanije, plaće vojnika u Dubrovniku, javne troškove, pomoći siromasima i sl. Ona se najčešće određivala kao alternativa zatvorskoj kazni i u praksi se redovito odabirala. Novčana se globa, međutim, mogla odrediti i kao dodatna kazna zatvorskoj, a ponekad i kao jedina kazna. Tako je novopečeni posjednik zemlje iz Potomja Jozo Poljanić, očito otkupivši imanje prije službene dozvole o stjecanju nekretnina običnim građanima na Pelješcu, tužio 5. lipnja 1777. Nikolu Bubriga iz Zakotorca. Bubrig je na ulici u Trpnju napao Poljanića riječima: „Ti nijesi moj gospodar, nego gospar Rastić. Lupežu, došo si i doveo deset barabanata i digo si mi 15 cekina. Otić ţu u kneza da te stavi u tamnicu. Ja tvoj kmet nijesam.” Poljanić je uzvratio prijetnjom da će poći u Dubrovnik i tražiti da se Bubrig istjera iz kmetske kuće, pa ih je kapetan u Trpnju obojicu kaznio – Bubriga s 5 dana zatvora i 3 dukata globe, a Poljanića s 10 dana zatvora i 60 groša globe.

U slučaju klevete ili uvrede presuda je mogla nalagati i da tuženik tužitelju pruži moralnu satisfakciju. To je podrazumijevalo slanje isprike, traženje oprosta u četiri oka ili javno demantiranje, pred narodom na nedjeljnoj misi u župnoj crkvi. Moralna je satisfakcija redovito bila dodatna kazna, najčešće uz zatvorsklu.

*Nenad Vekarić, Sud Janjinske kapetanije,
Anal Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku 27,
Dubrovnik, 1989, 133-148.*

*Frano Glavina, Dubrovački gospari i pelješki kmetovi,
Dubrovnik: Državni arhiv u Dubrovniku, 2010.*

Vaša Nina vam piše...

M O Z A I K

Kamenčići od kojih sam sazdana
život moj, tijelo moje,
čine mozaik s bezbroj komadića i boja.

Prodrma me nekad stvarnost
pa kao slijepac dodirujem
kamenčiće te od kojih ja jesam.

Svaki ima razlog biti na mjestu gdje je.
I prođe život da za kamen i ne znaš.
Ali on se javi kad ga najmanje čekaš.

Zlatno zrno, kap otrova, kristal soli
sve sićušno, nevidljivo-
ali tu je ugrađen dio tebe.

Nositi se moraš s time
ugrađeno što je u te.
Lijepo poštuj zrno zlata ili barem kristal soli.

I.V.

Naše malo misto...

Fenomen ili čudo - do kada će ovako?

Od kada je požar poharao Trstenik, spalio Prisoje, ogolio Privor, dovukao se do iznad Gornjeg sela u Pijavičini, od tada je sveta Ana postala dostupna pogledu. Na krševitoj glavici mala crkva odolijeva vremenu. Trebala bi hitan popravak. Osim što ima lijepi pogled na Prisoje, Trstenik i more te s druge strane na Župu i na njeno prostrano polje zasađeno vinovom lozom i sela koja ga okružuju, ova crkvica ima i svoju priču, onu da je bila trstenska i da je od Trstenjana otkupljena za košić krišava.

Kamen na svetoj Ani

Gornje selo i Pantetiće slavi svetu Anu. Ona je njihov zajednički svetac. Nekada su se na taj dan u Domu održavali bali. Običaj se izgubio, kafići i feste po Orebiću i Trpnju i Trsteniku preuzezeli su tu ulogu festa po selima.

Nitko nam od naših starih nije mogao reći kad se prestala crkvici svete Ane držati služba Božja. Da se na platou ispred crkvice palio kraj, mnogi se sjećaju. Kako i ne bi kad je njegov plamen bio vidljiv s kraja do na kraj Župe.

Postojala je priča da su za vrijeme kad je počeo masovni turizam, viđena dvojica Nijemaca kako se penju na brdo. U to je vrijeme brdo bilo obraslo gustišem da se crkvica jedva vidjela. Odmah se stvorila priča da se radi o vojnicima koji su pokradeno blago zakopali ispod menze oltara, pa došli po njega. Pričalo se da je poslije toga posjeta oltar ostao razrušen.

Iz bačvastog svoda ovog starog zdanja umjesto križa raste smokva. Sivac kamen u raznim oblicima proteže se po brdu. Jedan od njih izaziva posebnu pažnju. Velika gromada loptastog oblika stoji na vrlo maloj kamenoj osnovi. Strana kojom dodiruje tlo, toliko je mala da zastaje dah. Kao da će se svakoga časa survati niz strminu.

Stoga, fenomen ili čudo - do kada će ovako!?

Književnousmeni fenomen šaljive priče na poluotoku Pelješcu¹⁴

Kulturna je baština svakoga naroda sačuvana u njegovu folkloru, odnosno u različitim aspektima tradicijske kulture: pričama, vjerovanjima, običajima... Unatoč iznimnom bogatstvu, raznovrsnosti, hrvatska je tradicijska kultura nedostatno istražena. Ovdje se donosi samo djelić *peliške* tradicijske kulture u okviru književnousmenog fenomena šaljive priče.

Predstavljeni zapisi iz središnjega dijela poluotoka Pelješca svjedoče o duhu *peliškoga* čovjeka, njegovoј sklonosti smijehu i komici. Priče su predstavljene u mediju pisane riječi s time da je jedan dio njih nastao na temelju zvučnoga zapisa iz autoričine zvučne zbirke koja je nastajala od 2002. godine pa do danas.

---

¹⁴ Ova je prilog rezultat istraživanja na projektu Jadranska priča – Interdisciplinarno istraživanje jadranskih narativa – ADRIANA, odobrenog i financiranog od Hrvatske zaklade za znanost (br. IP-9-2014).

Kupica rakije

Ka je niki čovik iz Kune došo u Osobjavu poslon, trefijo jednu ženu. Ona da bi ispala fina, učini mu krijancu pa ga pita oče li se štogo napi. Čovik reko da neće, a ona udri navajivat: - Pa di ti se priši, hodi na jednu kupicu rakije!

Kako je čovik više odbijo, tako je ona više navajivala. A znala je da doma nema anci mrcu rakije. Vrag jon nije do mira, sempre je govorila:

— Ka go doješ, nikad ne svratiš, a parenta smo. Mogo si što uze! Doji!

Dojadilo čoviku sluša je, pa da je se larga reko da će svrati na jednu rakiju.

E, sa toj ženi po mrak na oči. Trči doma po kupicu, pa u jedne suside, pa u druge, nigdi nema kapi rakije. Trči u Donje Selo pa je obašla sva sela dok nije našla malo rakije. Doje ona sva u znoju, jedva u duhu, ruke jon se tresu, nosi na dnu kupice mrcu rakije punu truna. Buba se u prsi i sama sebi govorи:

— Vrag te odnijo, što ti je ovo tribalo! Ka je reko da neće, što si pusto navajivala!

Boles

Žalila se jedna baba teti Ani svaki dan po sto puta:

— Boli me ruka! Boli me nogu! Boli me glava! Boli čelo, zubi, trbuhi! Ajme meni, jadna ti san....!

Slušala to teta Ane iz dana u dan, iz setemane u setemanu pa jon jedan put rekla:

— A ka će te jedan put jezik zaboli!

Šporka nogu

Zabolila Iva nogu i odlučijo on poć u doktora. Noge su mu bile šporke, a on lin za ih oprati opro samo onu koja ga je bolila. Ka je došo u doktora, doktor mu reko da mu pokaže tu nogu koja ga boli. Ovi mu kazao, a doktor tijо vidi sa i drugu da ih usporedi. A Ivo će mu:

— Ma nisan lud ti ovu kaza, ta me ne boli, ta nije spremna.

I pošo pu doma!

Vapor

Ne samo što su bili odrije, nego su bili i zamuzeni. Mato oženi jednu lipu ženu za vrime Austrije. Došo je u nje na imanje za rolu. Ka su se vinčali, tijo je s ženom poć na vijađ. Na noge su pošli iz Pijavičine u Trpanj na vapor. Tili su u Split. Slobon su imali dva kufera. Ka su došli u Trpanj i ukrcali se na vapor, još se nije bilo svanilo. Vapor je hodijo Trpanj - Crkvice - Osobjava - Gradac - Makarska - Split. Ka je vapor partijo iz Trpnja, oni veseli, pogotovu ona, kojon je to bijo prvi put hodit s vaporom, a on sve okolo nje, ne molaje je. Uniko doba, vapor trubi, viče mornar ko ima izać, neka se pripremi. Oni brzo zgrabili kufera siguri da su došli u Split. Ka je vapor kosto, oni ne pitaju nikoga koje je misto nego, vanka. Još se nije bilo svanilo pa se nisu mogli rizontat di su. Kašnje, ka je vapor partijo, sve se obaziru okolo sebe. On se počeo derat:

— Nosač, di je otel? Pitaju oni čovika što poteže cimu, jesu li u Splitu.

— Jes, ka se boje svane vidi čete Marjan!

Ka se dobro svanilo, vidu oni da su u Crkvicama. Uzeli svak svoj kufer i pu doma.

I sa se govori za one malo zamuzene:

— Hoćeš li ti ko i Mato ka je pošo na bračno putovanje, partit pu Splita, a iskrca se u Crkvicama!

Urbanizacija

Usri bila dana Ivo je hodijo pu doma. Bijo je pjan ko čep. Prolazijo priko pjace, a nigdi nikoga. Senjo je ku mu vaja proć, ma falijo pa bubnijo glavon o kantun. A on će:

— Vrag ih odnijo, di su kuću zgradili!

zapisala Marijana Tomelić Ćurlin

Škola...

Bolja Hrvatska

Svi bismo mi htjeli da u našoj domovini nema siromašnih
i da nikakvih problema nema!

Da su livade pune cvijeća i da u prirodi smeća nema!
Da su more i nebo čisti i plavi
i da ne grizu nas mali mravi!

Da hrana bude jako fina i zdrava
i da ne bude nikakvih nezdravih kalorija.

Da bude manje lopova,
a više makova.

Da u Hrvatskoj nema puno oboljelih od raka i da se više ne bojimo mraka.
Da Hrvatsku turisti ne moraju mimoći
i da ljudi zbog posla iz Hrvatske ne moraju otići.

Da se ljudi ne moraju svađati
i bombama se gađati!

Da bude sve za pet
i da za našu Hrvatsku zna cijeli svijet!!!

*Luna Market, 4.r.,
Područna škola „Potomje“*

U skoroj budućnosti

U Dubrovniku sam rođena,
na poluotoku Pelješcu živim.
O mostu od malena sanjam
i unaprijed mu se divim.

S jedne strane kopno
srdačno se smije,
s poluotoka Pelješca
srce jače bije.

S jedne strane školjke,
orade i lubini,
s poluotoka Pelješca vinova loza
i smilje opojni miris šire.

Nije više važno kada
će se gradnja zbiti,
važno je vjerovati da ćeš
jednoga dana, Pelješki moste,
s nama zauvijek biti!

*Petra Ančić, 7. r.
OŠ „Kuna“ Kuna*

Želim

Želim da Hrvatska, naša domovina,
bude čista
te da dugim, jutarnjim sjajem blista.

Da se u njoj sadi cvijeće,
da bude
mjesto beskrajne sreće.

Želim da se njome prostiru
duge, zelene njive
da na stablima rastu šljive.

Da ne ostavljamo svugdje smeće,
već da ga odgovorno
bacamo u vreće.

Želim da joj budemo prijatelji,
a ne njezini
najveći neprijatelji.
Želim...

*Letiza Grljušić, 7.r.
OŠ „Kuna“ Kuna*

U mojem selu

U Potomju, mojem malom selu,
niknut će novo bijelo cvijeće,
na polju ljudi mlado trsje će saditi.

Vrijedne pčele med slasni će praviti,
mlade obitelji kamene kuće će izgraditi,
dječji smijeh ori se selom,
svaka ulica novo igralište.

Nema više zapuštenih polja,
novi život se javlja.
Na kraju najviše želim
da zauvijek moj kraj blista.

*Nina Violić, 8. r.
OŠ „Kuna“ Kuna*

**Svim župljanima
sretan blagdan Gospe Delorite
i Dan Općine Orebić
žele učenici i djelatnici
Osnovne škole „Kuna“.**

Iz našeg zognja...

Pariški štapići

Sastojci za tijesto:

- 4 bjelanjka
- 20 dag kristal-šećera
- 1/2 limuna
- 25 dag oraha

Priprema: U čvrsti snijeg od 4 bjelanjka dodaje se polako šećer i sok od limuna. Smjesa se tuče dok se šećer ne otopi. Zatim se odvoji $\frac{1}{4}$ smjese, a u ostalo se umiješa 25 dag mljevenih oraha. Razvalja se tijesto debelo 1 cm. Tijesto se zatim izreže na do 10 cm široke pruge. Odozgo se premaže odvojenom smjesom. Kad se smjesa malo posuši, izrežu se štapići, slože na lim (u kojem je masni papir) i peku u blago zagrijanoj pećnici.

Jastučići sa sirom (uz predjelo)

Sastojci za tijesto:

- 30 dag svježega sira (Zagrebački sir)
- 30 dag masla
- 30 dag brašna
- 1 žlica soli

Priprema: Zamijesiti tijesto i ostaviti ga da odstoji barem tri sata. Razvaljati tijesto i čašom napraviti krugove. Namazati ih jajem i posuti sezamom. Peći u zagrijanoj pećnici na 1800 C.

U slast!
Anita Ostoja

GLASILO ŽUPE UZNESENJA MARIJINA

20243 Kuna — tel/fax: +385 20 742 444

zvonadelorite@gmail.com

Predstojnik

gvardijan fra Josip Vidas

www.ofm-sv-jeronim.hr

+385 99 590 2251

Urednički odbor

fra Josip Vidas

Rina Tomelić

Grafički urednik

Luka Vidoš

Tehnička obrada

Marina i Roko Palihnić

Fotografije

Damir Vidoš

Slobodan Rosić

Ljubomir Vranješ

Kristina Koboević

Ivo Santica

Marija Mrgudić

Damir Brkanac

Izdaje

Župni ured Kuna — Pelješac

Tisk

Printer a.d.o.o.

ISSN

1334-9441

Za internu upotrebu, izlazi povremeno

BLAGOSLOVI BOŽE RUKU KOJA DAJE

Oni koji su pomogli da ovaj list izade:

Općina Orebić, kasica u Deloriti, PZ Kuna 1898, Franica Sinković, Marija Violić Matuško, Pavle Andričević, Maja Meštirović, Ines Cibilić, Katarina Matana i anonymi darovatelj. Hvala svima!

Molimo vas da nas i dalje potpomažete vašim molitvama i novčanim prilozima.

Svako vaše dobro djelo blagoslovila Gospa Delorita!

